

The Effect of Party Organizational Strength on Economic Growth Rate in Iran and Selected Developing Countries

Mohammad Shahsanaei

M.Sc. Graduate in Economics, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: mohammed.sanaei@ut.ac.ir

 0009-0001-8960-0111

Ali Taiebnia

Professor of Economics, University of Tehran, Tehran, Iran (Corresponding author)

Email: taiebnia@ut.ac.ir

 0000-0003-0171-5932

Sajjad Barkhordari

Associate Professor of Economics, University of Tehran, Tehran, Iran

Email: barkhordari@ut.ac.ir

 0000-0003-0086-6122

Abstract

The political structure, as the determinant of property rights and the maintainer of order, plays a crucial role in a country's development. However, this structure faces numerous obstacles in effectively reforming property rights. Political parties, through their unique functions, can help overcome these barriers. Stronger parties—provided they embrace development-oriented ideologies—are likely to be more effective in this regard. Nevertheless, political parties are products of the socio-economic transformations of the Western world, and embedding them into the political structures of developing countries—such as Iran—does not necessarily yield similar outcomes. The aim of this study is to examine the impact of party strength on economic growth rates in countries with per capita output levels comparable to Iran, making the findings to the Iranian context. The model used is a dynamic panel model estimated using the System Generalized Method of Moments. The dataset covers the years 1990 to 2023. The results reveal a positive and statistically significant relationship between party strength and economic growth rates in the selected countries over the past three decades. A comparison between Iran and the selected countries shows that Iran ranks low on the party strength index. Furthermore, an analysis of the components of this index in Iran indicates that most active political groups lack long-term vision, coherent ideological framework, organizational complexity and stable links with society—factors that could diminish their capacity to confront obstacles to growth within the political structure.

Keywords: Economic Growth, System GMM, Ideology, Party Strength, Property Rights

JEL Classification: O40, C60, B52, D72, P26

Extended Abstract

Introduction

The political structure, as the determinant of property rights and the maintainer of order, plays a crucial role in the path of economic growth in countries. However, this structure faces several obstacles to effectively reforming property rights, including short-termism among politicians, informational deficiencies, inability to manage social conflicts, and ideologies misaligned with development. Political parties, due to their specific functions, can help mitigate these barriers—provided their economic ideology is not incompatible with development. The stronger these parties are, the more effectively they can perform these functions. Political parties are organizations born out of the socio-economic transformations of the Western world, and due to the non-transferability of institutions, they may not fulfill the same roles in developing countries. Given this context, the question arises: have stronger political parties in developing countries been able to create conditions conducive to greater economic growth?

To answer this question, a sample of developing countries with per capita income levels similar to Iran has been selected. This approach provides a more homogeneous sample compared to previous studies and facilitates both the comparison of Iran with the selected countries in terms of party strength and the use of the findings for future research on Iran. Accordingly, the central research question is precisely this: Has the strength of political parties in developing countries with per capita output similar to Iran contributed to fostering greater economic growth?

Method

To address the main question of this study, countries with gross per capita output more than twice that of Iran or lower than Iran in 1990 were excluded from the sample. The remaining 58 countries fall roughly within the middle third of the global per capita income ranking. The study covers the years 1990 to 2023. The baseline model is a dynamic panel regression equation, which is consistent with Solow and Lucas growth models. The dependent variable is the logarithm of PPP-adjusted gross output, sourced from World Bank data. The main independent variable is the party strength index introduced by Bizzarro et al., which is the average of five organizational indicators of political parties from the V-Dem database. According to the theoretical framework, party strength must be accompanied by a development-oriented ideology to positively influence growth. Therefore, property rights are included in the baseline model as a control variable representing the prevailing ideology. This variable, also sourced from the V-Dem database, reflects the perceived security of property rights. Higher values indicate the dominance of market-oriented ideology, while lower values suggest a socialist economic orientation. Data for these variables are available for all country-year observations in the sample.

In addition to estimating the baseline model, other specifications included variables such as armed conflicts, level of democracy, good governance investment-to-output ratio, adults schooling years, and population growth to test the robustness of the results. The models were estimated using the System GMM, which is appropriate given the presence of slow-moving variables like party strength and property rights.

Results and Discussion

The estimation results indicate a significant, positive, and substantial effect of party strength on GDP growth rates in the selected countries. These findings remain robust even after importing additional variables into the model. Stronger protection of property rights also shows a significant and positive impact in most estimations. The small and statistically insignificant coefficient of the democracy variable aligns with previous studies. When direct growth determinants—namely the investment rate, population growth rate, and schooling—are added to the model, the coefficient for party strength decreases but remains statistically significant.

The results of the Sargan test and second-order autocorrelation confirm the validity of the instruments used. The Wald statistics indicate that the models are statistically significant. Notably, the estimated convergence rate ranges between 2.7% and 5.8%, which is closer to the predictions of the Solow growth model than predictions of the Lucas growth model.

Compared to the selected countries, Iran has experienced lower per capita growth over the past three decades. Iran ranks among the lowest in the party strength index. The main weakness of Iranian political parties lies in their lack of long-term vision, coherent ideological framework, organizational complexity and stable links with society.

Conclusion

The positive relationship between party strength and economic growth in developing countries is a noteworthy finding—especially considering that the formation of political parties in these countries has largely been a replication of models from the developed world, rather than the result of indigenous socio-economic transformations. Although the non-transferability of institutions makes it difficult to offer direct policy recommendations for strengthening parties in Iran, the evidence from this study highlights the need for further research and the accumulation of localized knowledge in this area.

In this study, we examined political parties through the lens of their organizational strength. However, a party's capacity to act and its motivation to drive economic change are not solely dependent on its internal structure. The competitive and interactive environment among parties plays a crucial role in shaping both their incentives and organizational strength. Electoral laws, party regulations, and the broader rules that define the political playing field are

therefore of great importance in this context. It is recommended that future research take these factors into account.

Funding

There is no funding support.

Conflicts of Interest Authors

The authors declare no conflict of interest.

Authors' Contribution

The authors contributed to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Acknowledgments

The authors express their gratitude to the journal officials and referee

اثر قدرت سازمانی احزاب بر نرخ رشد اقتصادی در ایران و کشورهای منتخب در حال توسعه

محمد شاه سنائی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه تهران، تهران، ایران

Email: mohammed.sanaei@ut.ac.ir

id 0009-0001-8960-0111

علی طبینیا

استاد اقتصاد، گروه اقتصاد اسلامی، اجتماعی و نهادی، دانشکده اقتصاد، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: taiebniya@ut.ac.ir

id 0000-0003-0171-5932

سجاد برخوردار

دانشیار اقتصاد، گروه اقتصاد کاربردی، دانشکده اقتصاد، دانشگاه تهران، تهران، ایران

Email: barkhordari@ut.ac.ir

id 0000-0003-0086-6122

چکیده

ساختار سیاسی به‌عنوان تعیین‌کننده حقوق مالکیت و حفظ‌کننده نظم، نقش تعیین‌کننده‌ای در توسعه کشورها ایفا می‌کند؛ اما این ساختار با موانع متعددی در جهت تغییر دادن کارایی حقوق مالکیت روبه‌رو است. احزاب سیاسی با عملکردهای ویژه خود می‌توانند در رفع این موانع مؤثر باشند. احزاب قدرتمندتر به شرط داشتن ایدئولوژی هم‌سو با توسعه عملکرد مؤثرتری در این راستا خواهند داشت؛ اما احزاب سیاسی، زبایده تحولات اقتصادی-سیاسی دنیای غرب هستند و جاسازی آن‌ها در ساختار سیاسی کشورهای در حال توسعه و ازجمله آن‌ها ایران الزاماً نتایج مشابهی را به‌همراه ندارد. هدف از این پژوهش بررسی اثر قدرتمندی احزاب بر نرخ رشد اقتصادی در کشورهای با تولید سرانه نزدیک به ایران است، تا نتایج برای ایران قابل‌استفاده‌تر باشد. الگوی به‌کاررفته یک الگوی تابلویی پویا است که با استفاده از گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی برآورد شده است. داده‌های مورد استفاده سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ میلادی را در برمی‌گیرد. نتایج حاکی از ارتباط مثبت و معنادار قدرت احزاب و نرخ رشدی اقتصادی در کشورهای منتخب طی سه دهه اخیر است. مقایسه ایران با کشورهای منتخب نشان‌دهنده رتبه پایین ایران در شاخص قدرت احزاب است. همچنین بررسی مؤلفه‌های سازنده شاخص قدرتمندی احزاب در ایران نشان می‌دهد که گروه‌های سیاسی فعال در ایران، عمدتاً فاقد دید بلندمدت، نظام فکری منسجم، پیچیدگی سازمانی و پیوندهای پایدار با جامعه هستند که می‌تواند قدرت آن‌ها برای مقابله با موانع رشد در ساختار سیاسی را کاهش دهد.

کلیدواژه‌ها: ایدئولوژی، حقوق مالکیت، رشد اقتصادی، قدرت احزاب، گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی

طبقه‌بندی JEL : D72, O40, P26, B52.C60

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ♦ مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری / فصلنامه پژوهش‌های برنامه و توسعه

doi 10.22034/pbr.2026.553560.1595

<https://www.journaldfrc.ir>/E-ISSN: 2717-0365

صحت مطالب بر عهده نویسنده مقاله است و الزاماً بیانگر دیدگاه مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.

۱. مقدمه

رشد اقتصادی موضوعی پیچیده است که به بسیاری از عوامل نهادی و غیرنهادی وابسته است. عوامل نهادی که درواقع قواعد بازی محسوب می‌شوند به‌منظور کاهش هزینه مبادلات به وجود می‌آیند و خود به دو بخش محدودیت‌های رسمی و غیررسمی تقسیم‌بندی می‌شود. در یک تقسیم‌بندی محدودیت‌های رسمی را می‌توان به قوانین سیاسی و قضایی، قوانین اقتصادی و قراردادهای تقسیم‌بندی کرد. قوانین سیاسی و قضایی، درواقع ساختار اصلی تصمیم‌گیری و ویژگی‌های نظارت بر مبادلات را تعیین می‌کنند و قوانین اقتصادی مشخص‌کننده حدود و ثغور مالکیت‌اند. به عقیده «نورث»^۱ (۱۳۷۷) بی‌ثباتی حقوق مالکیت و اجرای ضعیف قوانین در جهان سوم بنگاه‌ها را به‌سوی سرمایه‌اندک، افق کوتاه‌مدت و مقیاس‌های کوچک سوق می‌دهد. در این حالت سودمندترین فعالیت‌ها آن‌هایی است که به توزیع مجدد ثروت مربوط است، نه خلق ثروت جدید.

در حکومت‌های امروزی، مجالس قانون‌گذاری وظیفه تعیین قوانین و دولت‌ها وظیفه اجرای آن‌ها را بر عهده دارند. در این میان احزاب به‌عنوان سازمان‌های واسطه بین مردم و تصمیم‌گیرندگان سیاسی که هزینه انتخاب را برای مردم کاهش می‌دهند نقش مهمی در تشکیل مجالس و دولت‌ها و تعیین جهت‌گیری آن‌ها دارند. احزاب قدرتمند با فراهم کردن انگیزه‌های بلندمدت برای سیاستمداران و همچنین اجرای قدرتمندتر حقوق مالکیت و سیاست‌های اقتصادی هم‌جهت با توسعه، می‌توانند زمینه رشد اقتصادی بیشتر را فراهم کنند (بیزارو^۲ و همکاران، ۲۰۱۸). در مقابل غلبه انگیزه‌های فردی بر انگیزه‌های حزبی در سیاستمداران باعث دنبال کردن سیاست‌های توزیعی ناکارآمد توسط آن‌ها خواهد شد (پریمو^۳ و اسنایدر^۴، ۲۰۱۰). البته این نکته را باید در نظر داشت که اگر قدرت احزاب سیاسی در خدمت ایدئولوژی‌های ضدتوسعه قرار گیرد، می‌تواند در جهت معکوس عمل کرده و روند رشد را تخریب کند (بیزارو و همکاران، ۲۰۱۸).

احزاب سیاسی به شکل امروزی آن، برآمده از تحولات اجتماعی-اقتصادی در دنیای غرب هستند. به‌عنوان مثال اختلافات مالیاتی میان حکومت و اشراف در قرن سیزدهم میلادی موجب تشکیل مجلس اعیان انگلستان شد که اشراف و نجبا را در تصمیمات حکومتی دخالت می‌داد. در قرن چهاردهم مجلس عوام تشکیل شد که به‌موجب آن نمایندگان شهرها در تصمیمات دخیل شدند. سپس

1. Douglass North
2. Fernando Bizzarro
3. David Primo
4. James Snyder

در قرن هفدهم میلادی با شورش طبقه صنعتگر علیه پادشاه و فئودال‌های حامی آن قدرت پادشاه محدود شد. دو حزب توری‌ها (حامیان زمین‌داران) و ویگ‌ها (حامیان طبقه صنعتگر) از میان این درگیری‌ها برآمدند. سپس و در اوایل قرن بیستم و با گسترش اتحادیه‌های کارگری و پُررنگ‌شدن اختلافات طبقه صنعتگر و کارگر، حزب کارگر انگلستان از میان تشکلهای صنفی کارگری سر برآورد (نقیب زاده، ۱۳۹۰). این در حالی است که در کشورهای درحال توسعه، تشکیل احزاب سیاسی نوعی الگوبرداری از دنیای غرب بوده است (بخارایی زاده، ۱۳۹۷) و نه لزوماً حاصل تحولات اجتماعی و اقتصادی و انباشت دانش بومی در این کشورها. به گفته نورث (۱۳۹۶) رونوشت‌های نهادی در کشورهای درحال توسعه لزوماً به نتایج همسان با کشورهای مبدأ این نهادها منجر نمی‌شود. به عبارت دیگر نهادها انتقال‌ناپذیرند (رودریک^۱، ۱۳۹۷). با این توصیف، این پرسش مطرح می‌شود که آیا احزاب قدرتمندتر در کشورهای درحال توسعه توانسته‌اند زمینه را برای رشد اقتصادی بیشتر فراهم کنند؟ برای پاسخ به این پرسش نمونه‌ای از کشورهای درحال توسعه انتخاب شده‌اند که دارای درآمد سرانه نزدیک به ایران باشند. این مطالعه نمونه همگن‌تری نسبت به پژوهش‌های پیشین فراهم می‌کند، همچنین مقایسه ایران با کشورهای منتخب در زمینه قدرتمندی احزاب و استفاده از نتایج به‌دست‌آمده برای پژوهش‌های آتی درخصوص ایران را تسهیل می‌کند؛ بنابراین پرسش اصلی این پژوهش به‌صورت دقیق این است که آیا قدرتمندی احزاب در کشورهای درحال توسعه با تولید سرانه نزدیک به ایران توانسته است زمینه را برای رشد اقتصادی بیشتر فراهم کند؟

در ادامه و در بخش دوم این پژوهش ابتدا چهارچوب نظری ارتباط قدرتمندی احزاب و رشد اقتصادی با استفاده از نظریات نهادی جدید فراهم می‌شود. سپس مسیرهای تأثیرگذاری قدرتمندی احزاب بر عوامل مستقیم تعیین‌کننده رشد با استفاده از نظریات رشد «سولو»^۲ و «لوکاس»^۳ بررسی خواهد شد؛ در بخش سوم مروری بر پیشینه پژوهشی موضوع خواهیم داشت. در بخش چهارم الگوی مفهومی و الگوی رگرسیونی پژوهش ارائه و روش برآورد الگو توضیح داده می‌شود و متغیرهای مورد استفاده توصیف خواهد شد. در بخش پنجم، به مقایسه متغیرهای اصلی در کشورهای منتخب و ایران پرداخته خواهد شد و نتایج حاصل از برآوردهای الگوی رگرسیونی ارائه می‌شود. در آخرین بخش نتایج به‌دست‌آمده تحلیل و پیشنهادهای پژوهشگران ارائه می‌شود.

-
1. Dani Rodrik
 2. Robert Solow
 3. Robert Lucas

۲. مبانی نظری

۲-۱. رشد اقتصادی و قدرتمندی احزاب از دید اقتصاد نهادگرا

تداوم رشد اقتصادی محصول تغییرات چهارچوب نهادی در جهت توسعه و همچنین حفظ نظم است. چهارچوب نهادی باید به گونه‌ای تغییر یابد که نوآوری مولد را تشویق کند. ساختار سیاسی، چهارچوب نهادی ساختار اقتصادی یا همان حقوق مالکیت را تعیین می‌کند؛ اما ساختار سیاسی در عمل بسیار ناکارا است و برای تغییر دادن حقوق مالکیت در جهت رشد با موانع بسیاری روبه‌رو است (نورث، ۱۳۹۶). یکی از این موانع نوع منطق بازیگران ساختار سیاسی است. برای بازیگر سیاسی هدف کسب و حفظ قدرت است (گولت، ۱۹۸۶). آن‌ها زمانی توسعه را دنبال خواهند کرد که در راستای این هدف قرار گیرد؛ اما رسیدن بازیگران ساختار سیاسی به این ادراک که توسعه در راستای منافع آن‌ها است، دشوار است چراکه تغییرات اقتصادی زمان‌بر است؛ درحالی‌که افق زمانی سیاست‌مدارانی که باید تغییرات را تصویب کنند؛ کوتاه است (نورث، ۱۳۹۶). در اینجا نفع شخصی بازیگران سیاسی با نفع عمومی جامعه دچار تعارض می‌شود. از سوی دیگر حتی اگر منافع سیاست‌مداران با منافع جامعه‌ای که آن را نمایندگی می‌کنند در تعارض نباشد، ممکن است اطلاع دقیقی از منافع جامعه نداشته باشند و بنابراین مسیرهایی را دنبال کنند که آن‌ها را از نفع عمومی جامعه دور کند. حتی با داشتن اطلاعات صحیح، این اطلاعات ممکن است به غلط تفسیر شوند. ساختار سیاسی با نظام باورها آمیختگی زیادی دارد در نتیجه اطلاعات به‌شدت در معرض تفسیر نادرست هستند. به‌عنوان مثال در شوروی سابق ایدئولوژی کمونیسم مانع از ادراک صحیح و مختل شدن فرایند بازخورد سیاست‌ها در ساختار سیاسی شده بود؛ در نتیجه نتایج برنامه‌ها با اهداف فاصله زیادی پیدا کرد (نورث، ۱۳۹۶).

از سوی دیگر فرایند رشد متضمن بی‌ثباتی است (نورث، ۱۳۷۹). تحولات اقتصادی به خاطر این که درآمدهای مطلق و نسبی و همچنین منافع گروه‌ها را دچار تغییر می‌کند؛ مستعد بی‌نظم کردن محیط است. گروه‌هایی که منافع آن‌ها با اعمال تغییرات به خطر می‌افتد اگر در ساختار سیاسی به قدرت دسترسی داشته باشند مانع اعمال این تغییرات می‌شوند (نورث، ۱۳۹۶). همچنین ممکن است گروه‌های در معرض خطر بکوشند با توسل به خشونت و براندازی نظام سیاسی فعلی، قدرت را در دست گیرند (نورث، ۱۳۷۷). علاوه بر این تکانه‌های خارجی مانند بحران‌های مالی جهانی، جنگ و تحریم می‌تواند نزاع‌های پنهان بر سر توزیع ثروت و درآمد را فعال و تداوم رشد را با مشکل مواجه کند. این مشکل زمانی مرتفع می‌شود که نهادهای مدیریت نزاع به‌خوبی عمل کنند (رودریک، ۱۳۹۷).

- با توجه به آنچه در سطور پیشین بیان شد موانع موجود بر سر راه رشد پایدار در ساختار سیاسی را در چهار مورد زیر می‌توان خلاصه کرد:
۱. دید کوتاه‌مدت سیاست‌مداران؛
 ۲. نقص اطلاعاتی؛
 ۳. ایدئولوژی ناهماهنگ با توسعه؛
 ۴. ناتوانی در مدیریت نزاع.

اما احزاب سیاسی چه ارتباطی با موانع برشمرده در بالا دارند؟ احزاب سیاسی سازمان‌هایی‌اند که برای کسب قدرت در ساختار سیاسی تلاش می‌کنند. در اروپای غربی این سازمان‌ها حاصل تحولات چندصدساله نظام اجتماعی-اقتصادی بودند و ریشه‌های تاریخی محکمی دارند. هسته اولیه احزاب به شکل امروزی آن در اوایل قرن نوزدهم و در اروپای غربی، جایی که هنوز حق رأی همگانی هنوز وجود نداشت، شکل گرفت. احزاب اولیه بیشتر گروه‌های متنوع و ثروتمند محلی را شامل می‌شد که برای بسط نفوذ خود در مجالس قانون‌گذاری با هم رقابت می‌کردند. این گروه‌ها به خاطر وجود قوانین محدودیت رأی‌نمایی به کسب اعتماد توده مردم نداشتند؛ در نتیجه تلاش سازمانی گسترده برای آن‌ها فاقد معنی بود (گانتز^۱ و دیاموند^۲، ۲۰۰۱). با تغییر قوانین رأی‌دهی و گسترش حق رأی، جلب رضایت توده‌های مردم برای رسیدن به قدرت به امری الزامی نزد گروه‌های سیاسی تبدیل شد به‌طوری‌که از واسطه قرن نوزدهم شاهد شکل‌گیری احزاب سازمان‌یافته به شکل امروزی آن هستیم (لاپالمبارا^۳ و وینر^۴، ۱۹۶۶).

بنابراین، احزاب سیاسی تنها بازیگرانی در ساختار سیاسی نیستند؛ بلکه با حضور در ساختار اجتماعی سعی در جلب نظر گروه‌های اجتماعی دارند. احزاب هنگامی که به قدرت می‌رسند منافع این گروه‌ها را در ساختار سیاسی پیگیری می‌کنند (لاپالمبارا و وینر، ۱۹۶۶). احزاب به‌عنوان پیوندی بین جامعه و دولت عمل می‌کنند. حتی در نظام‌های خودکامه آن‌ها نقش هدایت روابط ملت-دولت در مسیرهای مشخص را بر عهده دارند (گولسوف^۵، ۲۰۲۲)؛ چراکه یک حاکم خودکامه هم می‌داند که باید ابزارهایی برای انطباق دولت و جامعه و مهار جامعه در اختیار داشته باشد (لاپالمبارا و وینر، ۱۹۶۶).

1. Richard Gunther
2. Larry Diamond
3. Joseph LaPalombara
4. Myron Weiner
5. Grigori Golosov

رای‌دهندگان در یک نظام مردم‌سالار برای انتخابات نامزدهای انتخاباتی، هزینه‌هایی را متحمل می‌شوند؛ از وقت گذاشتن برای شناسایی نامزدهایی که منافع آن‌ها را بیشتر دنبال می‌کنند تا ایستادن در صف و رأی دادن. در مقابل ارزش احتمال انتخاب شدن نامزد مورد نظر در اثر تک رأی آن‌ها بسیار پایین است (کالیز^۱ و جونز^۲، ۱۳۸۸). احزاب سیاسی با انتخاب نامزدها براساس معیارهای حزبی و به اشتراک‌گذاری اطلاعات با رای‌دهندگان هزینه کسب اطلاعات برای آن‌ها را کاهش می‌دهند (جونز و هادسون^۳، ۱۹۹۸). در مورد نظام‌های اقتدارگرایی حزبی اگرچه سازوکار انتخابات عمومی کمتر مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ اما رهبران به‌وسیله انتخابات درون حزبی برگزیده می‌شوند. حاکمیت قواعد حزبی رفتارهای رهبران را محدود کرده و ناطمینانی درخصوص رفتار آینده آنان را کاهش می‌دهد و این به معنی کاهش هزینه مبادلات سیاسی برای عموم جامعه است. احزاب از طریق ساختار سلسله‌مراتبی خود و شعبه‌هایی که در سراسر کشور دارند، هزینه کسب اطلاع از منافع جامعه را برای سیاستمداران کاهش می‌دهند؛ چراکه کسب اطلاعات در چنین دایره وسیعی برای یک سیاستمدار منفرد بسیار دشوار است؛ بنابراین احزاب سیاسی در کاهش نقص اطلاعاتی در ساختار سیاسی می‌توانند مؤثر باشند.

دو کارکرد تجمیع منافع و ایجاد هم‌گرایی اجتماعی که در طبقه‌بندی گانتز و دیاموند (۲۰۰۱) برای کارکرد احزاب ذکر شده است مرتبط با مدیریت نزاع است. تغییرات در حقوق مالکیت با مقاومت در هر دو ساختار سیاسی و اجتماعی روبه‌رو می‌شود. احزابی که قدرت چانه‌زنی بالایی دارند می‌توانند بر مقاومت‌های داخل ساختار قدرت غلبه کنند. احزاب همچنین به‌عنوان نمایندگان منافع گروه‌های اجتماعی در داخل ساختار قدرت با بازتوزیع مجدد منابع می‌توانند پیامدهای شدید تکانه‌ها اقتصادی را مهار کنند. چانه‌زنی دوطرفه با گروه‌های اجتماعی و نهادهای قدرت این امکان را به آن‌ها می‌دهد تا رضایت نسبی طرف‌ها را فراهم کرده و از وقوع شورش و بی‌نظمی جلوگیری کنند. احزاب در حکومت‌های اقتدارگرا با مدیریت افکار عمومی، می‌توانند سرکوب گروه‌هایی که در مقابل تغییرات مقاومت می‌کنند را توجیه کرده و تغییرات را به‌سرعت به‌پیش برند.

احزاب برای موفقیت در مدیریت نزاع‌های اجتماعی باید طیف فراگیری از اقشار جامعه را با خود همراه کرده باشند. همچنین برای غلبه بر نهادهای مانع توسعه و فیصله دادن به منازعات ساختار سیاسی باید قدرت خود را نهادینه کرده باشند. این دو امر یک‌شبه اتفاق نمی‌افتد و نیازمند تداوم

1. John Cullis
2. Philip Jones
3. John Hudson

فعالیت حزب در طول زمان‌اند؛ چراکه تصویر یک حزب در میان مردم و حمایت مردم از آن به‌وسیله سیاست‌ها و عملکرد حزب در دوره‌هایی که حزب مسئولیت حکومت را بر عهده دارد، شکل می‌گیرد (بیزارو و همکاران، ۲۰۱۸). برای تداوم و پایداری، حزب نمی‌تواند تنها اهداف کوتاه‌مدت را در نظر بگیرد و باید افقی بلندمدت بر اهداف آن حاکم باشد؛ بنابراین احزابی که ماندگار هستند به احتمال زیاد اهداف بلندمدت را در نظر می‌گیرند و ناسازگاری میان افق زمانی سیاست‌مداران و افق زمانی توسعه را تعدیل خواهند کرد.

اگر بخواهیم در یک جمله تمام موارد گفته شده در بند بالا را خلاصه کنیم باید گفت: احزابی می‌توانند بر موانع موجود در ساختار سیاسی فائق آیند و حقوق مالکیت را در جهت تشویق فعالیت‌های مولد اصلاح کنند که قدرتمند باشند. یکپارچگی، تمرکز، پیچیدگی سازمانی، فراگیری و تداوم از مشخصات بارز این احزاب است (بیزارو و همکاران، ۲۰۱۸). آن‌ها همچنین با مدیریت منازعات اجتماعی نظم جامعه را حفظ کرده و تداوم اصلاحات را تضمین می‌کنند. قدرتمندی شرط لازم برای حرکت احزاب در جهت توسعه است؛ اما همان‌طور که قبلاً هم بیان شد بدون یک نظام باور سازگار با توسعه نمی‌توان در این جهت حرکت کرد. چه‌بسا ترکیب قدرت حزبی با باورهای ضد توسعه حرکت در جهت معکوس را شتاب دهد.

۲-۲. قدرت احزاب و الگوهای رشد

آنچه تاکنون بیان شد تبیینی از رابطه غیرمستقیم قدرت سازمانی احزاب و رشد اقتصادی است. سؤال حائز اهمیت این است که این رابطه کدام یک از عوامل مستقیم تولید را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟ در الگوی ساده سولو تولید ناخالص ملی تحت تأثیر سه عامل نیروی کار، سرمایه و فناوری قرار دارد (رومر^۱، ۱۹۹۶). در الگوی تعمیم‌یافته سولو و الگوی درون‌زای لوکاس مفهوم سرمایه انسانی نیز وارد الگو می‌شود (آرنولد^۲، بسانینی^۳ و اسکارپتا^۴، ۲۰۱۱). به گفته نورث (۱۳۷۷) این عوامل تعیین‌کننده‌های سطحی و مستقیم سطح تولید و نهادها تعین‌کننده‌های بنیادین سطح تولیدند.

برای فهم چگونگی ارتباط نهادها ابتدا مدل ساده سولو را در نظر بگیرید:

-
1. David Romer
 2. Jens Arnold
 3. Andrea Bassanini
 4. Stefano Scarpetta

$$Y = K^{\alpha} (AL)^{1-\alpha} \quad (۱)$$

که در آن Y تولید ناخالص داخلی، L جمعیت نیروی کار، A فناوری و α نرخ بازدهی سرمایه است. با در نظر گرفتن پویایی‌های زمانی معادله (۱) و بسط آن حول حالت پایدار داریم (نایت^۱، لویزا^۲ و ویلانویوا^۳):

$$\ln y_t - \ln y_{t-1} = g_A + (1-e^{-\lambda}) [\ln A_0 + g_A(t-1)] - (1-e^{-\lambda}) \ln y_{t-1} + (1-e^{-\lambda}) \widehat{\ln y}^* \quad (۲)$$

که در آن y_t تولید ناخالص سرانه در زمان t ، A_0 سطح اولیه فناوری، g_A نرخ رشد فناوری، λ نرخ هم‌گرایی به حالت پایدار و $\widehat{y}^*$ تولید سرانه مؤثر کارگر در حالت پایدار و تابعی از نرخ پس‌انداز s ، رشد جمعیت n ، نرخ استهلاک d و نرخ رشد فناوری است:

$$\widehat{y}^* = \left(\frac{s}{n+g_A+d} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} \quad (۳)$$

فناوری هر عامل مؤثر بر تولید به غیر از سرمایه و نیروی کار و ازجمله نهادها را در برمی‌گیرد. «منکیو»^۴، «رومر»^۵ و «ویل»^۶ (۱۹۹۲) معتقدند از آنجاکه شواهدی بر متفاوت بودن نرخ رشد فناوری در کشورهای مختلف نیست، تفاوت‌های نهادی مؤثر در رشد را باید در سطح فناوری اولیه جست‌وجو کرد؛ اما آیا نقش نهادها و ازجمله آن‌ها احزاب سیاسی منحصر در فناوری است؟ با توجه به آنچه در بخش قبل در رابطه با کاهش عدم قطعیت‌ها و ایجاد انگیزه‌های کار مولد توضیح داده شد، قدرتمندی احزاب سیاسی می‌تواند سرمایه‌گذاری را تشویق کند؛ بنابراین انتظار داریم این عامل رابطه مثبتی با نرخ پس‌انداز در الگوی سولو داشته باشد. همچنین مشوق‌ها و محدودیت‌های قانونی برای فرزندآوری و مهاجرت می‌تواند بر نرخ رشد جمعیت مؤثر باشد؛ بنابراین قدرتمندی احزاب از مسیر هر سه عامل سرمایه، جمعیت نیروی کار و فناوری می‌تواند سطح تولید و نرخ رشد اقتصادی را متأثر کند. اگر الگوی رشد لوکاس را در نظر بگیریم:

$$Y = AK^{\alpha} (u h L)^{1-\alpha} \quad (۴)$$

-
1. Malcolm Knight
 2. Norman Loayza
 3. Delano Villanueva
 4. Gregory Mankiw
 5. David Romer
 6. David Weil

که در آن h سرمایه انسانی سرانه و u نسبتی از زمان زندگی فرد است که به تولید اختصاص داده می‌شود؛ علاوه بر فناوری، سرمایه و میزان جمعیت، سرمایه انسانی هم وارد الگو می‌شود. مطالعاتی مانند «عجم اوغلو»^۱، «گلگو»^۲ و «رابینسون»^۳ (۲۰۱۴)، «دایاس»^۴ و «تبالدی»^۵ (۲۰۱۲) و «فورمن»^۶ و «ژو»^۷ (۲۰۲۵) بر نقش نهادهای خوب و باثبات در افزایش سرمایه انسانی تأکید می‌کنند. در مورد خاص احزاب، بیزارو (۲۰۱۸) به این نکته اشاره می‌کند که احزاب قدرتمند کالاهای عمومی از جمله آموزش و بهداشت را به صورت بهره‌ورتر و در طیف گسترده‌تری از جامعه توزیع می‌کنند که به نوبه خود باعث ارتقای سرمایه انسانی می‌شود. با بسط معادله (۴) حول حالت پایدار داریم (آرنولد و همکاران، ۲۰۱۱):

$$\ln y_t - \ln y_{t-1} = g_A + \Delta \ln(u_t h_t) + (1 - e^{-\lambda}) [\ln A_0 + g_A(t-1) + \ln(u_{t-1} h_{t-1})] - (1 - e^{-\lambda}) \ln y_{t-1} + (1 - e^{-\lambda}) \ln \tilde{y}^* \quad (5)$$

که در آن:

$$\tilde{y}^* = \left(\frac{s^*}{n + g_A + d + B(1 - u^*)} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} \quad (6)$$

s^* و u^* مقادیر مربوط به حالت پایدار و متفاوت از مقادیر جاری s و u هستند. B نرخ بازده سرمایه انسانی و ثابت است. تفاوت این پویایی با پویایی مدل سولو در آن است که در حالت پایدار علاوه بر نرخ برون‌زای فناوری، تغییرات درون‌زای سرمایه انسانی نیز رشد را تحت تأثیر قرار می‌دهد، بنابراین برخلاف الگوی سولو نهادها در رشد بلندمدت نیز می‌توانند مؤثر باشند. همچنین نرخ پس‌انداز در بیرون از حالت پایدار متغیر است که باعث هم‌گرایی سریع‌تر نسبت به مدل سولو می‌شود.

۲-۳. شاخص‌های قدرت احزاب

تاکنون شاخص‌های مختلفی برای اندازه‌گیری قدرت احزاب ارائه شده است که عمدتاً بر ویژگی‌ها سازمانی حزب متمرکز است. «می‌هیو»^۸ (۱۹۸۶) برای اندازه‌گیری قدرت احزاب محلی در ایالت‌های مختلف آمریکا شاخص «سازمان حزب سنتی» را ارائه کرد. این شاخص با معیارهایی مثل استقلال،

1. Daron Acemoglu
2. Francisco A. Gallego
3. James A. Robinson
4. Joilson Dias
5. Edinaldo Tebaldi
6. James Foreman
7. Peng Zhou
8. David Mayhew

تداوم، ساختار سلسله‌مراتبی اندازه‌گیری می‌شود. «ریبریو»^۱ و «لوکاتلی»^۲ (۲۰۱۹) با ترکیب دو نسبت تعداد اعضای احزاب به تعداد افراد واجد شرایط رأی دادن و نسبت درآمد احزاب به تعداد افراد واجد شرایط رأی دادن، شاخصی از قدرت احزاب ارائه دادند. بیزارو و همکاران (۲۰۱۸) میانگینی از شش متغیر را به عنوان شاخص قدرتمندی احزاب در نظر گرفتند:

۱. سازمان پایدار در سطح ملی: بیان‌کننده این است که احزاب یک کشور در بین دو انتخابات چه مقدار فعالیت سازمانی دارند. این نشانه‌ای از پیچیدگی سازمانی حزب، پیوندهای پایدار آن با جامعه و افق زمانی بلندمدت است.
 ۲. وجود شاخه‌های پایدار محلی: گستردگی شعبه‌های احزاب در سراسر کشور را اندازه می‌گیرد. این ویژگی نیز پیچیدگی سازمانی و پیوند آن با جامعه را می‌رساند.
 ۳. سازوکار متمرکز برای انتخاب نامزدها: میزان تمرکز حزب در روند معرفی نامزدها را اندازه‌گیری می‌کند. در متمرکزترین حالت، همه نامزدها توسط رهبران ملی حزب انتخاب می‌شوند و در نامتمرکزترین حالت، نامزدها توسط شاخه‌های محلی یا انتخابات مقدماتی مستقیم انتخاب می‌شوند و رهبران حزب نقش حاشیه‌ای را ایفا می‌کنند.
 ۴. انسجام در قانون‌گذاری: هماهنگی نمایندگان یک حزب در رأی دادن به لوایح مهم را اندازه می‌گیرد. این ویژگی مستقیماً مرتبط با یکپارچگی درون حزبی است.
 ۵. تغییرات حداقلی: درصدی از نامزدها که طی دوره نمایندگی از حزب خود خارج می‌شوند. هرچقدر این میزان پایین‌تر باشد حزب یکپارچگی بیشتری دارد.
 ۶. پیوندهای برنامه‌محور و نه حامی‌پرورانه با بدنه اجتماعی: وقتی نامزدهای حزب از طریق امتیاز دادن به اشخاص یا هدف‌گذاری پروژه‌های محلی رأی جمع‌آوری می‌کنند نشانه‌ای از عدم تمرکز در حزب است. در مقابل اگر حزبی برنامه‌محور باشد؛ تعارض میان اعضا یا بین رهبران مرکزی و محلی به احتمال زیاد کاهش می‌یابد زیرا آن‌ها بر سر بیشتر مواضع و اهداف کلان توافق دارند.
- در این پژوهش شاخص بیزارو برای سنجش قدرت احزاب استفاده می‌شود. علت این انتخاب گستردگی پوشش زمانی و مکانی و در دسترس بودن داده‌های این شاخص است.

1. Pedro Floriano Ribeiro

2. Luis Locatelli

۳. پیشینه پژوهش

مطرح‌شدن نقش نهادهای سیاسی در توسعه کشورها حداقل به زمان آدام اسمیت بازمی‌گردد. اسمیت (۱۷۷۶) تفاوت در سطح زندگی میان انگلستان و کشورهایی مثل چین و بنگلادش را به قوانین حاکم بر این کشورها نسبت می‌دهد. باین حال مطالعات تجربی در این زمینه تنها در چند دهه اخیر گسترش یافته است. یکی از قدیمی‌ترین مطالعات تجربی در این باره پژوهش بارو (۱۹۹۶) است. او با مطالعه ۱۰۰ کشور از سال ۱۹۶۰ تا ۱۹۹۰ میلادی، رابطه‌ای منفی و ضعیف میان مردم‌سالاری و رشد اقتصادی یافت. رودریک (۲۰۰۰) با مطالعه ۹۰ کشور در بین سال‌های ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۹ دریافت علی‌رغم بی‌تأثیر بودن نوع نظام سیاسی بر میزان رشد، نظام‌های سیاسی مردم‌سالار نوسان‌های کمتری را در نرخ رشد تجربه می‌کنند. یکی از مشهورترین مطالعات تجربی درباره نهادها و توسعه توسط عجم اوغلو، جانسون و رایینسون (۲۰۰۱) انجام گرفته است. آن‌ها با در نظر گرفتن مرگ‌ومیر اروپاییان در کشورهای مستعمره به عنوان متغیر ابزار و استفاده از داده‌های مقطعی نتیجه گرفتند که نهادهای حافظ حقوق مالکیت اثر قابل‌توجهی بر سطح درآمد در کشورهای با سابقه استعماری داشته‌اند. با این وجود پژوهش‌های تجربی و غیرتجربی که به‌طور خاص به رابطه احزاب و عملکرد اقتصادی پرداخته باشند؛ اندک است. در زیر به برخی از این پژوهش‌ها اشاره می‌کنیم:

«شِرک»^۱ (۱۹۹۳) بیان می‌کند که اصلاحات اقتصادی چین پس از مائو، بیش از آن‌که منطق اقتصادی داشته باشد منطق سیاسی داشت. اعضای حزب کمونیست تنها راه تداوم حزب در قدرت را بهبود شاخص‌های زندگی می‌دیدند. قدرت حزب در ارتقا و تنزل جایگاه‌ها، به مقامات زیردست انگیزه شغلی داد تا با اصلاحات همراهی کنند. حتی زمانی که این اصلاحات به نفع سازمان‌های خودشان نبود. به بیان او رهبران چین از تجربه شوروی آموختند که اگر پایه‌های اقتدار حزب تضعیف شود، اصلاحات اقتصادی نیز به سرانجام نخواهد رسید.

«بویکس»^۲ (۱۹۹۸) به این موضوع اشاره می‌کند که احزاب محافظه‌کار و سوسیال‌دموکرات در کشورهای عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی هر دو به دنبال رشد اقتصادی‌اند؛ اما راه‌های متفاوتی را انتخاب می‌کنند. این راه‌های متفاوت ناشی از خواستگاه اجتماعی متفاوت آن‌ها است. او با بررسی آماری سیاست‌های اقتصادی در این کشورها به این نتیجه می‌رسد که علی‌رغم فشار

1. Susan Shirk

2. Carles Boix

جهانی‌شدن، دولت‌ها همچنان می‌توانند سیاست‌های ملی را دنبال کنند. این سیاست‌ها عمیقاً حزبی و ائتلاف محور هستند نه صرفاً فن‌سالارانه.

«پریمو»^۱ و «اسنایدر»^۲ (۲۰۱۰) با استفاده از شاخص سازمان حزب سنتی میهيو و برازش آن بر میزان کمک‌های فدرال و بودجه‌های عمومی ایالتی در ایالت‌های مختلف آمریکا بین سال‌های ۱۹۵۷ تا ۲۰۰۰ میلادی نتیجه گرفتند که رابطه معکوسی میان سیاست‌های توزیعی و قدرت احزاب وجود دارد. توجیه علی‌آنها برای این مسئله این بود که ضعف سازمان‌دهی حزبی در هنگام انتخابات باعث می‌شود نامزدهای انتخاباتی برای رأی‌آوری بیشتر از این‌که به حزب وابسته باشند بر ویژگی‌های فردی خود تکیه کنند. آنها برای جلب حمایت مردم حوزه انتخابیه، شروع به دادن وعده‌های مالی می‌کنند. پس از انتخاب آنها سعی می‌کنند سهم بزرگ‌تری از منابع عمومی را برای اجرای پروژه‌های بزرگ به‌سوی حوزه انتخابیه خود هدایت کنند. پروژه‌هایی که لزوماً کارا نیستند.

«آلفانو»^۳ و «بارالدی»^۴ (۲۰۱۴) با استفاده از برازش داده‌های تابلویی برای ۹۱ کشور، دریافتند که انتخابات مختلط در مقایسه با انتخابات تناسبی و اکثریتی زمینه بیشتری برای رشد اقتصادی فراهم می‌کنند. توجیه علی‌آنها برای یافته این بود که احزاب در چنین نظامی حد متعادلی از مسئولیت‌پذیری و نمایندگی گروه‌های مختلف را دارا خواهند بود.

«گالاسو»^۵ (۲۰۱۴) با بررسی رفتار احزاب در بحران‌های مالی در ۲۵ کشور عضو سازمان همکاری و توسعه اقتصادی نتیجه می‌گیرد که در بحران‌های مالی احزاب راست‌گرا از خصوصی‌سازی دست می‌کشند و احزاب چپ‌گرا به خصوصی‌سازی روی می‌آورند. این یعنی احزاب رویه‌های پیشین خود را هنگام مواجهه با بحران تعدیل می‌کنند.

نزدیک‌ترین پژوهش خارجی به پژوهش حاضر، مطالعه بیزارو و همکاران (۲۰۱۸) است. آنها ابتدا با ترکیب شش متغیر سازمان حزبی، شاخصی ترکیبی از قدرت حزب ساختند. سپس با برازش رشد سرانه تولید ناخالص ملی بر این شاخص با استفاده از داده‌های تابلویی و روش اثرات ثابت؛ رابطه‌ای مستقیم و قوی میان قدرت احزاب و رشد اقتصادی یافتند. نمونه مورد مطالعه آنها شامل ۱۵۳ کشور از سال ۱۹۰۰ تا ۲۰۱۰ بود.

1. David Primo

2. James Snyder

3. Rosaria Alfano

4. Lura Baraldi

5. Vincenzo Galasso

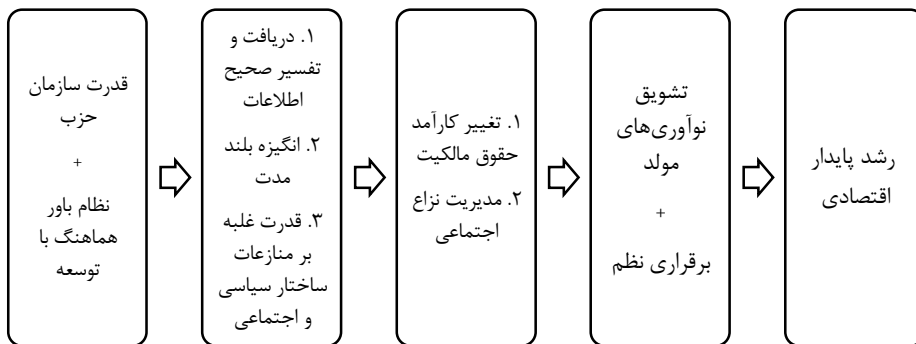
«پاتکوس»^۱ (۲۰۲۲) با بررسی ۲۷ کشور اروپایی بین سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۵ میلادی به این نتیجه رسید که میان قطبی بودن احزاب و رشد اقتصادی رابطه منفی وجود دارد. مطالعات داخلی در رابطه با موضوع احزاب و اقتصاد بسیار فقیر است. در یکی از این محدود پژوهش‌ها عبادی و چشمی (۱۳۹۱) هزینه مبادله تشکیل احزاب در سه کشور ایران، ترکیه و ایالات متحده را بررسی کردند. آن‌ها دریافتند که هزینه پایین‌تر سیاست‌ورزی فردی نسبت به سیاست‌ورزی حزبی در ایران، احزاب را به حاشیه رانده است؛ درحالی‌که در دو کشور دیگر عکس این موضوع صادق است.

خالقی کارسالاری و همکاران (۱۴۰۲) با بررسی رابطه تحزب و توسعه اقتصادی در دوران پهلوی دوم و جمهوری اسلامی به این نتیجه دست یافتند که اگرچه شواهدی از نقش‌آفرینی احزاب در برنامه‌های توسعه اقتصادی دیده می‌شود؛ اما رابطه قابل ملاحظه‌ای میان این دو وجود نداشته است. نزدیک‌ترین کار مطالعاتی انجام شده به پژوهش حاضر در میان مطالعات داخلی، متعلق به **رضا بخشی‌آنی و همکاران** (۱۴۰۱) است. آن‌ها برای بررسی اثر نوع نظام سیاسی بر کیفیت نهادهای اقتصادی، نظام‌های سیاسی را به چهارگروه نظام‌های اقتدارگرایی اولیه و بالغ و نظام‌های مردم‌سالار اولیه و بالغ تقسیم کردند. نظام‌های بالغ و ازجمله آن‌ها نظام‌های حزبی، نظام‌هایی‌اند که قدرت در آن‌ها تقسیم می‌شود و نظام‌های نابالغ نظام‌هایی‌اند که قدرت در انحصار فرد قرار می‌گیرد. آن‌ها سپس با برآزش شاخص حکومت قانون بر متغیرهای کیفی این چهار نظام دریافتند که کیفیت نهادهای اقتصادی در نظام‌های اقتدارگرایی بالغ و مردم‌سالاری‌های بالغ مشابه هم است و بالاتر از نظام‌های اقتدارگرا و مردم‌سالاری‌های اولیه قرار دارد.

درمجموع می‌توان گفت اندک پژوهش‌های انجام شده در این حوزه به مثبت بودن قدرتمندی احزاب و رشد اقتصادی اشاره دارند. وجه تمایز پژوهش پیش‌رو با مطالعات پیشین در این است که اولاً نمونه انتخاب شده تنها شامل کشورهای درحال توسعه با درآمد نزدیک به ایران است؛ دوم این که نظام باورهای حاکم بر اقتصاد به عنوان یک متغیر مهار در الگوی اصلی حضور دارد.

۴. روش‌شناسی پژوهش

براساس مبانی نظری که در بخش قبلی ارائه شد، شکل (۱)، الگوی مفهومی رابطه قدرت احزاب و رشد اقتصادی پایدار را به نمایش می‌گذارد. مطابق این الگو قدرت سازمانی احزاب به‌همراه نظام باورهای هم‌سو با توسعه با غلبه بر موانع موجود در ساختار سیاسی نهایتاً با تشویق نوآوری‌های مولد و برقراری نظم به رشد پایدار اقتصادی کمک می‌کند.

شکل ۱: الگوی مفهومی رابطه قدرت احزاب و رشد اقتصادی

۴-۱. الگوی رگرسیونی و روش برآورد

بیشتر پژوهش‌های انجام شده در حوزه رشد اقتصادی مانند «بارو»^۱ و «لی»^۲، (۱۹۹۴)، کاسلی و همکاران (۱۹۹۶)، رودریک (۱۹۹۹) و «هال»^۳ و «جونز»^۴ (۱۹۹۹)، با فرض رابطه خطی میان متغیرهای نهادی و متغیرهای مستقیم تعیین‌کننده رشد اقتصادی در معادلات (۲) یا (۵)، اثر آن‌ها بر رشد را برآورد می‌کنند. در اینجا نیز با استفاده از این ساده‌سازی متداول و با در نظر گرفتن الگوی مفهومی شکل (۱)، الگوی زیر ارائه می‌شود:

1. Robert Barro
2. Jong-Wha Lee
3. Robert Hall
4. Charles Jones

$$\ln y_{i,t} = \beta_0 + (1 + \beta_1) \ln y_{i,t-1} + \beta_2 \text{PSI}_{i,t-1} + \beta_3 \text{PR}_{i,t-1} + \delta X_{it} + \eta_i + \varepsilon_{it} \quad (7)$$

که در آن i کشور، t سال، PSI شاخص قدرتمندی احزاب، PR حقوق مالکیت، X بردار سایر متغیرهای توضیحی، η_i اثرات ویژه هر کشور و ε باقی‌مانده‌های رگرسیون هستند. متغیر تأخیری لگاریتم تولید سرانه به سمت راست منتقل شده است تا معادله صریح باشد. ضریب β_1 تقریباً معادل با نرخ هم‌گرایی به حالت پایدار است. حضور متغیر تأخیری لگاریتم تولید سرانه به مهار اثرات توسعه‌یافتگی بر رشد نیز کمک می‌کند. درواقع ما انتظار داریم کشورهایی که تولید سرانه بالاتری دارند و در نتیجه به احتمال زیاد از درجه توسعه‌یافتگی بیشتری برخوردارند از احزاب نهادینه‌تر شده و قوی‌تری برخوردار باشند؛ بنابراین بدون حضور این متغیر، ممکن است اثر قدرت احزاب دچار بیش برآوردی شود. حقوق مالکیت به نیابت از نظام باورها وارد الگو شده است. میزان رعایت حقوق مالکیت خصوصی می‌تواند نماینده خوبی برای نظام باورهای حاکم بر اقتصاد باشد؛ چه این که وجه تمایز نظام‌های فئودالی و سوسیالیستی با نظام سرمایه‌داری است (نورث، ۲۰۰۵). اعداد بالاتر این شاخص نشان‌دهنده احساس محدودیت کمتر در مالکیت خصوصی هستند نه الزاماً حقوق مالکیت کاراتری که منجر به تشویق نوآوری می‌شود؛ چه این که حقوق مالکیت کارا مستلزم اعمال برخی محدودیت‌ها بر مالکیت خصوصی است (نورث، ۱۳۷۹)؛ بنابراین این شاخص، اثر قدرت احزاب بر تغییر کارایی حقوق مالکیت که در بخش مبانی نظری به آن اشاره شد را به‌طور کامل جذب نمی‌کند. شاخص قدرت احزاب و حقوق مالکیت با یک‌سال تأخیر وارد الگو می‌شوند زیرا فرض می‌شود اثر این متغیرها با تأخیر به تولید سرانه منتقل می‌شود.

حضور اثرات ویژه هر کشور در معادله (۷) و هم‌بستگی آن با دیگر متغیرهای تعیین‌کننده رشد باعث تورش ضرایب در صورت استفاده از داده‌های مقطعی می‌شود. استفاده از داده‌های تابلویی و روش «اثرات ثابت»^۱ این مشکل را برطرف می‌کند؛ اما حضور متغیر تأخیری وابسته در سمت راست رابطه (۷) موجب هم‌بستگی پیاپی در جمله خطا خواهد شد. به همین سبب برآورد آن به روش اثرات ثابت ضرایب را دچار تورش و ناسازگاری خواهد کرد. این مشکل هنگامی که تعداد مقاطع نسبت به دوره‌های زمانی بیشتر باشد مثل مورد ما که شامل ۵۸ کشور و ۳۳ سال است تشدید می‌شود. حتی با فرض عدم هم‌بستگی اثرات ویژه با سایر متغیرها و استفاده از روش «اثرات تصادفی»^۲ این مشکل همچنان برقرار خواهد بود (سوری، ۱۴۰۰). مشکل دیگر در رابطه با برآورد معادله (۷) درون‌زایی متغیرهای نهادی است.

1. Fixed effects

2. Random effects

متغیرهای نهادهی همان‌گونه که بر روی رشد اقتصادی اثر می‌گذارند می‌توانند از رشد اقتصادی نیز متأثر شوند.

استفاده از «روش گشتاورهای تعمیم‌یافته»^۱ به‌طور هم‌زمان به حل دو مشکل ذکر شده در بالا کمک می‌کند. گشتاورهای تعمیم‌یافته برآوردگری سازگار و کارا برای معادلات تابلویی پویا است (سوری، ۱۴۰۰). در روشی که «آرلانو»^۲ و «باند»^۳ (۱۹۹۱) برای برآورد گشتاورهای تعمیم‌یافته در معادلات خودرگرسیون تابلویی پیشنهاد دادند؛ به‌جای برآورد مستقیم ضرایب رابطه (۷)، ابتدا از معادله تغییرات مرتبه اول گرفته می‌شود تا اثرات ثابت حذف شود. سپس از متغیر تأخیری سطوح متغیرها به‌عنوان ابزار برای تغییرات آن‌ها استفاده می‌شود. استفاده از متغیرهای ابزار در این روش به کاهش مشکل درون‌زایی کمک می‌کند. «باند»، «هوفلر»^۴ و «تمپل»^۵ (۲۰۰۱) نشان دادند متغیر تأخیری سطح تولید سرانه ابزار ضعیفی برای تغییرات آن است. از این‌رو برای مطالعات رشد بهتر است از «روش گشتاورهای تعمیم‌یافته سیستمی»^۶ استفاده کنیم که توسط آرلانو و «باور»^۷ (۱۹۹۵) و «بلاندل»^۸ و باند (۱۹۹۸) توسعه داده شده است. در این روش علاوه بر ابزارهای پیشین از تغییرات متغیرها به‌صورت تأخیری به‌عنوان ابزار برای متغیرهای معادله اصلی استفاده می‌شود. مزیت مهم این روش این است که برخلاف شیوه قبلی، می‌توان با آن اثرات متغیرهای کند تغییر را اندازه گرفت (باند و همکاران، ۲۰۰۱). این ویژگی، روش اخیر را برای پژوهش ما مناسب می‌کند؛ چه این که متغیرهای قدرت احزاب و حقوق مالکیت به‌کندی تغییر می‌کنند.

برای استفاده از این روش باید دو نکته را در نظر داشت: اولاً الگو در صورتی معتبر است که ابزارها با جملات خطا هم‌بستگی نداشته باشند. همچنین جملات خطا نباید دارای خودهمبستگی از مرتبه دوم باشند. برای بررسی این موارد از «آزمون سارگان»^۹ و آزمون خودهمبستگی آرلانو و باند استفاده می‌شود. در صورتی که فرضیه صفر این آزمون‌ها رد نشود، ابزارها معتبر هستند. دوم این که انحراف

1. Generalized Method of Moments (GMM)

2. Manuel Arellano

3. Stephen Bond

4. Anke Hoeffler

5. Jonathan Temple

6. System GMM

7. Olympia Bover

8. Richard Blundell

9. Sargan test

معیار ضرایب در این روش دارای تورش رو به پایین است. در نتیجه ضرایب رگرسیون ممکن است به اشتباه، معنادار تلقی شوند. برای برطرف کردن این مشکل از «خطاهای معیار مقاوم»^۱ استفاده می‌شود.

۲-۴. کشورهای منتخب

همان‌طور که در مقدمه گفته شد؛ هدف از این پژوهش بررسی رابطه قدرتمندی احزاب و رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه نزدیک به ایران است. بدین منظور کشورهای مورد مطالعه اول به‌گونه‌ای انتخاب شده‌اند که تولید ناخالص سرانه نزدیک به ایران داشته باشند. برای همین کشورهایی که تولید ناخالص داخلی سرانه آن‌ها در سال ۱۹۹۰ میلادی کمتر از نصف و بیش از دو برابر تولید ناخالص داخلی سرانه ایران بوده است؛ از نمونه حذف شده‌اند. کشورهای باقی‌مانده عبارت‌اند از: ایران، ترکیه، الجزایر، مصر، تونس، اردن، عراق، لبنان، مغولستان، ارمنستان، آذربایجان، گرجستان، قزاقستان، قرقیزستان، لتونی، بلغارستان، لهستان، بلاروس، مولداوی، رومانی، آلبانی، آرژانتین، مکزیک، السالوادور، بولیوی، برزیل، پاناما، گواتمالا، کلمبیا، دومینیک، شیلی، کاستاریکا، اکوادور، پرو، پاراگوئه، اروگوئه، آنگولا، موریتانی، آفریقای جنوبی، اسواتینی (سوازیلند)، سیشل، ساحل عاج، نامیبیا، بوتسوانا، موریس، کنگو، مالت، کره جنوبی، اندونزی، مالزی، تایلند، ترینیداد و توباگو، جامائیکا، باربادوس، فیجی، گویان، مالدیو و سورینام. این کشورها تقریباً در یک سوم میانی رتبه‌بندی تولید سرانه قرار می‌گیرند.

۳-۴. توصیف متغیرها

به‌منظور مقایسه دقیق‌تر میان کشورها، تولید ناخالص داخلی براساس «برابری قدرت خرید»^۲ وارد الگو خواهد شد. داده‌های این متغیر از پایگاه داده بانک جهانی (۲۰۲۴) جمع‌آوری شده است. داده‌های این متغیر از سال ۱۹۹۰ میلادی در دسترس است؛ بنابراین نمونه ما به لحاظ زمانی به ۳۳ سال گذشته محدود می‌شود. قدرت سازمانی احزاب براساس شاخص بیزارو محاسبه می‌شود. متغیرهای این شاخص توسط پایگاه داده «V-Dem»^۳ ارائه می‌شود. در آخرین نسخه این پایگاه داده متغیر پنجم از

1. Robust standard errors

2. purchasing power parity (PPP)

3. Varieties of Democracy Project

شش متغیر حذف شده است؛ بنابراین شاخصی که مورد استفاده قرار خواهیم داد؛ میانگین پنج متغیر باقی‌مانده خواهد بود:

$$PSI = (V2psorgs + V2psprbrch + V2pscohes + V2psprlnks - V2pscnslnl)/5 \quad (۸)$$

$V2psorgs$ متغیر پایداری سازمان، $V2psprbrch$ متغیر شاخه‌های محلی، $V2pscohes$ متغیر انسجام در قانون‌گذاری، $V2psprlnks$ متغیرهای پیوندهای برنامه‌محور و $V2pscnslnl$ متغیر تمرکز در انتخاب نامزدها است. مقادیر بیشتر $V2pscnslnl$ نشان‌دهنده تمرکز کمتر در حزب است؛ بنابراین با علامت منفی جمع می‌شود. مبنای اندازه‌گیری متغیرهای مرتبط با احزاب در پروژه «V-Dem» پرسش‌نامه‌های تکمیل شده توسط کارشناسان هر کشور است. برای هر متغیر پرسش‌نامه‌ای شامل چهار یا شش گزینه توسط حداقل پنج کارشناس تکمیل می‌شود؛ سپس با توجه به سطح اطمینان هر کارشناس، یک توزیع احتمال برای درستی پاسخ‌های هر کارشناس در نظر گرفته شده و با ترکیب این توزیع احتمال‌ها، توزیع احتمال کلی هر سؤال به دست می‌آید. امتیاز داده شده به هر متغیر در میانه این توزیع احتمال قرار داد. به این ترتیب امتیازات پردازش شده در این مرحله به صورت پیوسته خواهد بود. پس از جمع‌آوری این امتیازات، مقادیر هر متغیر دوباره به گونه‌ای اصلاح می‌شود که توزیع کلی آن در میان کشور، سال‌ها نزدیک به توزیع نرمال باشد. مقدار این متغیرها به طور نظری بین ۵- و ۵ قرار می‌گیرد (کوپگ^۱ و همکاران، ۲۰۲۴).

متغیر حقوق مالکیت به نیابت از نظام باورها یا همان ایدئولوژی حاکم بر محیط اقتصادی در الگو حضور دارد. ما از شاخص حقوق مالکیت پایگاه داده «V-Dem» استفاده می‌کنیم؛ مقادیر این متغیر پیوسته و بین ۰ و ۱ قرار می‌گیرد. مقدار (۰) بیانگر احساس نداشتن هیچ‌گونه حقوق مالکیت و مقدار (۱)، بیانگر احساس داشتن حقوق مالکیت کامل است. روش گردآوری این متغیر مانند متغیرهای احزاب است.

علاوه بر قدرت احزاب و حقوق مالکیت که دو متغیر اصلی در الگوی پیشنهادی ما هستند، متغیرهای دیگری را نیز وارد الگو می‌کنیم تا استحکام نتایج به دست آمده را مورد آزمون قرار دهیم. جنگ‌ها و درگیری‌های مسلحانه تکانه‌هایی هستند که می‌توانند تأثیر فوری بر رشد اقتصادی بر جای بگذارند. از طرف دیگر این جنگ‌ها و درگیری‌ها می‌توانند با تغییرات نظام سیاسی و در نتیجه تغییر در قدرت احزاب همراه شوند. ما از داده‌های «مرکز صلح نظام‌مند»^۲ برای وارد کردن اثر این درگیری‌ها در

1. Michael Coppedge

2. Center of systemic peace

الگو استفاده می‌کنیم. این مرکز چهار متغیر جنگ‌های خارجی، جنگ‌های داخلی، خشونت خارجی و خشونت داخلی را از سال ۱۹۴۶ تا ۲۰۱۸ میلادی برای بیشتر کشورها ارائه می‌کند. مبنای محاسباتی مقادیر این متغیرها، تعداد کشته‌شدگان است که با یک «تبدیل لجستیک»^۱ به مقیاس ۰ تا ۱۰ انتقال می‌یابد (مارشال^۲، ۲۰۱۹). مقادیر بالاتر نشان‌دهنده شدت بیشتر درگیری هستند. این متغیرها بدون تأخیر وارد الگو می‌شود زیرا انتظار داریم به سرعت بر رشد اقتصادی تأثیر بگذارند.

براساس مبانی نظری احزاب قدرتمند در هر دو نظام اقتدارگرا و مردم‌سالار به شرط همراهی با نظام باورهای هم‌سو با توسعه می‌توانند زمینه رشد بیشتری را فراهم کنند. ما علاقه‌مندیم اثرپذیری ضریب قدرت احزاب از مردم‌سالاری را با وارد کردن این متغیر بیازماییم. برای این کار ما از متغیر Polity^۳ مجموعه «داده سیاست»^۴ مرکز صلح نظام‌مند استفاده می‌کنیم. مقادیر این متغیر از -۱۰ برای یک نظام کاملاً اقتدارگرا تا ۱۰ برای یک نظام کاملاً مردم‌سالار متغیر است. امتیازدهی این متغیر توسط مجموعه‌ای از متخصصان براساس شواهد تاریخی موجود صورت می‌گیرد (مارشال و گور^۴، ۲۰۲۰). این متغیر نیز به همان دلیلی که درباره قدرت احزاب و حقوق مالکیت گفته شد، با تأخیر وارد الگو می‌شود. حکمرانی خوب یکی از مفاهیمی است که می‌تواند هم‌پوشانی زیاد با عملکردهای ناشی از قدرت احزاب داشته باشد؛ بنابراین علاقه‌مندیم که اثر قدرت احزاب را با حضور این متغیر بسنجیم.

بانک جهانی (۲۰۲۴) شش متغیر آزادی بیان و پاسخ‌گویی، ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت تنظیم‌گری، حکومت قانون و مهار فساد را به عنوان شاخص‌های حکمرانی خوب ارائه می‌کند. هرکدام از این متغیرها می‌توانند از ۰ تا ۱۰۰ تغییر کنند. به علت هم‌بستگی بالای این متغیرها در این پژوهش از میانگین آن‌ها به عنوان شاخص حکمرانی خوب استفاده می‌کنیم. این متغیر نیز با تأخیر وارد الگو می‌شود. در بخش ۲-۲ درباره مسیرهای اثرگذاری قدرت احزاب بر متغیرهای مستقیم تعیین‌کننده رشد بحث شد. اگر جمله آخر سمت راست در معادله (۲) یا به طور صریح‌تر $\ln\left(\frac{s}{n+g_A+d}\right)$ را مستقیماً وارد رگرسیون کنیم؛ ضریب متغیر قدرت احزاب، تأثیر این متغیر بر رشد از مسیرهای دیگر به غیر از سرمایه‌گذاری و رشد جمعیت را در الگوی سولو نشان خواهد داد. به همین ترتیب اگر $\ln(uh)$ و $\Delta\ln(uh)$ را مستقیماً وارد رگرسیون کنیم؛ ضریب قدرت احزاب، تأثیر این متغیر بر رشد از مسیرهای دیگر به غیر از سرمایه‌گذاری، رشد جمعیت و سرمایه انسانی را در الگوی

1. Logistic transformation

2. Monty G. Marshall

3. Polity dataset

4. Ted Robert Gurr

لوکاس نشان خواهد داد. متغیر نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص از داده‌های بانک جهانی را برای نرخ پس‌انداز به کار می‌بریم و نرخ رشد جمعیت را نیز از داده‌های جمعیت بانک جهانی استخراج می‌کنیم. عدد ۰/۰۵ برای $g_A + d$ مقدار معقولی است (منکیو و همکاران، ۱۹۹۲) و به همین صورت آن را وارد می‌کنیم. میانگین تحصیلات بزرگسالان نماینده خوبی برای u_h است (آرنولد و همکاران، ۲۰۱۱). از داده‌های «برنامه توسعه سازمان ملل»^۱ (۲۰۲۵) برای ساخت متغیرهای مربوط به این عامل استفاده می‌کنیم. تأخیرهای زمانی این سه متغیر مطابق با رابطه (۵) خواهد بود. در عبارت $\ln\left(\frac{s^*}{n+g_A+d+B(1-u^*)}\right)$ مقادیر s^* و u^* غیرقابل مشاهده‌اند. این عبارت را می‌توان به صورت $\ln(s^*) - \ln(n+g_A+d+B(1-u^*))$ بازنویسی کرد. با استفاده از تقریب مرتبه اول می‌توان $\ln(s^*)$ را به صورت $\ln(s) + \gamma \Delta \ln(s)$ تقریب زد؛ بنابراین به جای $\ln(s)$ ، $\ln(s^*)$ و $\Delta \ln(s)$ را وارد الگو می‌کنیم. همچنین $\ln(n+g_A+d)$ را به منظور مهار اثر رشد جمعیت وارد می‌کنیم.

خلاصه آماری متغیرها در جدول (۱)، آورده شده است. مشاهدات متغیرهای اصلی در همه سال‌های بین ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ و برای همه کشورهای منتخب موجود است؛ بنابراین وقتی تنها این متغیرها وارد الگو شوند، یک تابلوی متوازن خواهیم داشت. وارد کردن متغیرهای دیگر داده‌های تابلویی را نامتوازن می‌کند.

جدول ۱: خلاصه آماری متغیرها (منبع: محاسبات پژوهشگران)

متغیر	نماد	تعداد مشاهدات	کمینه	میانگین	بیشینه	انحراف معیار
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه	g	۱۹۱۴	-۰/۶۴۴	۰/۰۲۲	۰/۶۲۶	۰/۰۶۵
لگاریتم تولید ناخالص داخلی سرانه	lny	۱۹۱۴	۷/۹۹	۹/۴۷	۱۰/۹۵	۰/۵۴
قدرت احزاب	PSI	۱۹۱۴	-۱/۶۷	۰/۵۵	۱/۹۶	۰/۵۸
حقوق مالکیت	PR	۱۹۱۴	۰/۰۰	۰/۷۵	۰/۹۵	۰/۱۶
جنگ خارجی	IW	۱۴۸۴	۰	۰/۰۵	۶	۰/۵۱
جنگ داخلی	CW	۱۴۸۴	۰	۰/۲۴	۷	۱/۰۱
خشونت خارجی	IV	۱۴۸۴	۰	۰/۰۱	۲	۰/۰۹
خشونت خارجی	CV	۱۴۸۴	۰	۰/۲۱	۴	۰/۷۷

متغیر	نماد	تعداد مشاهدات	کمینه	میانگین	بیشینه	انحراف معیار
مردم‌سالاری	Polity2	۱۵۳۶	-۹	۴/۲۶	۱۰	۵/۷۶
حکمرانی خوب	WGI	۱۳۹۲	۲۲/۷۰	۵۲/۸۹	۷۹/۴۳	۱۱/۰۴
لگاریتم تعیین‌کننده تولید سرانه حالت پایدار در الگوی رشد سولو	lns- lnngd	۱۷۳۲	۳/۱۱	۵/۹۶	۷/۳۰	۰/۴۰
لگاریتم نرخ پس‌انداز	lns	۱۷۳۲	۰/۱۵	۳/۱۵	۴/۳۴	۰/۳۵
تغییرات لگاریتم نرخ پس‌انداز	Δlns	۱۶۷۵	-۳/۱۹	۰/۰۰	۲/۱۳	۰/۲۳
لگاریتم نرخ رشد جمعیت به علاوه نرخ رشد فناوری و نرخ استهلاک	lnngd	۱۹۱۴	-۴/۴۷	-۲/۸۱	-۱/۴۳	۰/۲۳
لگاریتم سال‌های تحصیل	lnuh	۱۸۹۴	۰/۶۸	۲/۰۷	۲/۶۰	۰/۳۳
رشد سال‌های تحصیل	Δlnuh	۱۸۳۶	-۰/۱۷	۰/۰۱	۰/۲۹	۰/۰۲

کمینه رشد منفی ۶۴ درصدی در عراق سال ۱۹۹۱ و هم‌زمان با جنگ خلیج فارس رخ داده است. بیشینه رشد ۶۳ درصدی مربوط به گویان سال ۲۰۲۲ و افزایش انفجاری تولید نفت در این کشور است (اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده، ۲۰۲۴). متغیر رشد همچنین انحراف معیار بالایی دارد که نشان از نوسانات بالای رشد در این کشورها است. بیشینه شاخص قدرت احزاب مربوط به اندونزی بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۷ میلادی است. کمینه این شاخص برای مالدیو بین سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۴ میلادی اتفاق افتاد است. بیشتر مشاهدات این متغیر در بازه بین ۰ و ۱ قرار دارد. کم‌ترین حقوق مالکیت مربوط به آلبانی در سال ۱۹۹۰ و بیشترین مقدار آن مربوط به لهستان از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۵ میلادی است. بیشتر مشاهدات این متغیر بین ۰/۶۶ تا ۰/۸۷ قرار دارد که حاکی از برقراری حقوق مالکیت متوسط رو به بالا در این کشورهاست. جنگ‌ها و درگیری‌های داخلی و خارجی میانگینی نزدیک به صفر و انحراف معیار کوچکی دارند که نشان می‌دهد این درگیری‌ها پدیده غالبی نیست. بیشینه جنگ‌های خارجی مربوط به عراق تحت اشغال از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۰ است و بیشینه جنگ‌های داخلی مربوط به جنگ داخلی اندونزی در دهه ۹۰ میلادی است. میانگین و انحراف شاخص مردم‌سالاری نشان‌دهنده می‌دهد نظام‌های سیاسی در کشورهای منتخب به مردم‌سالاری متمایل است. در کشورهایی مثل لهستان، اروگوئه، شیلی، مغولستان، کاستاریکا و موریس این شاخص

در سال‌های متعددی در بیشینه خود قرار داشته است. کمینه این شاخص مربوط به عراق قبل از اشغال و سوازیلند است. بیشتر کشورها از سطح حکمرانی متوسطی برخوردارند. بیشینه این شاخص مربوط به شیلی در سال ۲۰۰۵ و کمینه آن مربوط به عراق در سال ۲۰۰۲ است. میانگین سال‌های تحصیل بزرگسالان در کشورهای منتخب ۸ سال بوده است و اکثر کشور - سال‌ها سطح تحصیلات متوسطی را ثبت کرده‌اند. بیشینه این شاخص مربوط به لتونی در سال‌های اخیر و کمینه آن مربوط به ساحل عاج در سال ۱۹۹۰ است. بیشترین درصد رشد سال‌های تحصیل مربوط به آنگولا در سال ۲۰۱۵ و بدترین افت مربوط به گواتمالا در همین سال است. نرخ پس‌انداز نزدیک به (۰) مربوط به بلغارستان در سال ۱۹۹۶ و نرخ پس‌انداز بیش از ۷۰ درصدی مربوط به کنگو در سال ۲۰۱۵ میلادی است. نرخ پس‌انداز میانگین نمونه ۲۴٪ است. میانگین نرخ رشد جمعیت نمونه حدود ۱٪ است. کم‌ترین رشد جمعیت با منفی ۴٪ مربوط به ارمنستان در سال ۱۹۹۲ و بیشترین آن مربوط به لبنان در سال ۲۰۱۳ است.

جدول (۲)، هم‌بستگی متغیرها به‌جز متغیرهای درگیری مسلحانه را به نمایش می‌گذارد. رشد، هم‌بستگی ضعیفی با همه متغیرها دارد؛ مطابق انتظار هم‌بستگی آن با تأخیر لگاریتم سرانه منفی است و بیشترین هم‌بستگی را با متغیرهای تعیین‌کننده حالت پایدار در الگوی سولو دارد. لگاریتم سطح تولید سرانه با بیشتر متغیرهای نهادی به‌جز متغیر مردم‌سالاری هم‌بستگی مثبت و متوسط دارد که مورد انتظار است؛ چراکه کشورهای توسعه‌یافته‌تر درآمد سرانه بالاتر و نهادهای باکیفیت‌تری دارند. قدرت احزاب با بیشتر متغیرهای نهادی هم‌بستگی نسبتاً ضعیفی دارد. بیشترین هم‌بستگی این متغیر با شاخص حکمرانی خوب است که هم‌بستگی متوسطی محسوب می‌شود. حقوق مالکیت با بیشتر متغیرهای نهادی هم‌بستگی مثبت متوسط دارد و بیشترین هم‌بستگی آن با متغیر حکمرانی خوب است. در مجموع همه متغیرهای نهادی با یکدیگر هم‌بستگی مثبت نسبتاً ضعیف تا متوسطی دارند. بنابراین این متغیرها متفاوت از هم هستند اگرچه مطابق انتظار تا حدودی هم‌پوشانی دارند. متغیرهای درگیری‌های مسلحانه هم‌بستگی در جدول نمایش داده نشده است؛ اما طبق محاسبات انجام شده، هم‌بستگی غالباً ضعیف و منفی با سایر متغیرها دارد.

جدول ۲: هم‌بستگی متغیرها (منبع: محاسبات پژوهشگران)

	g	lny(-1)	PSI(-1)	PR(-1)	Polity2(-1)	WGI(-1)	lnuh(-1)	Δ lnuh	lns	Δ lns	lnngd
g	۱										
lny(-1)	-۰/۰۳	۱									
PSI(-1)	۰/۰۷	۰/۴۸	۱								

	g	lny(-1)	PSI(-1)	PR(-1)	Polity2(-1)	WGI(-1)	lnuh(-1)	Δ lnuh	lns	Δ lns	lnngd
PR(-1)	۰/۱۵	۰/۳۹	۰/۲۱	۱							
Polity2(-1)	۰/۰۳	۰/۲۶	۰/۲۸	۰/۵۳	۱						
WGI(-1)	۰/۰۵	۰/۵۵	۰/۵۶	۰/۵۶	۰/۶۰	۱					
lnuh(-1)	۰/۱۷	۰/۵۱	۰/۱۸	۰/۴۹	۰/۱۷	۰/۳۷	۱				
Δ lnuh	-۰/۰۵	-۰/۱۲	-۰/۰۲	-۰/۱۶	-۰/۰۵	-۰/۰۹	-۰/۳۰	۱			
lns	۰/۲۰	۰/۰۶	-۰/۰۱	۰/۰۱	-۰/۱۸	-۰/۰۶	۰/۱۸	-۰/۰۴	۱		
Δ lns	۰/۰۲	-۰/۰۹	-۰/۰۳	-۰/۰۳۱	-۰/۰۱	-۰/۰۴	-۰/۰۶	۰/۰۰	-۰/۲۷	۱	
lnngd	-۰/۲۲	-۰/۳۰	-۰/۳۱	-۰/۴۵	-۰/۲۸	-۰/۲۹	-۰/۵۱	۰/۱۳	۰/۰۵	۰/۰۰	۱

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. قدرت احزاب در ایران و مقایسه متغیرهای اصلی با کشورهای منتخب

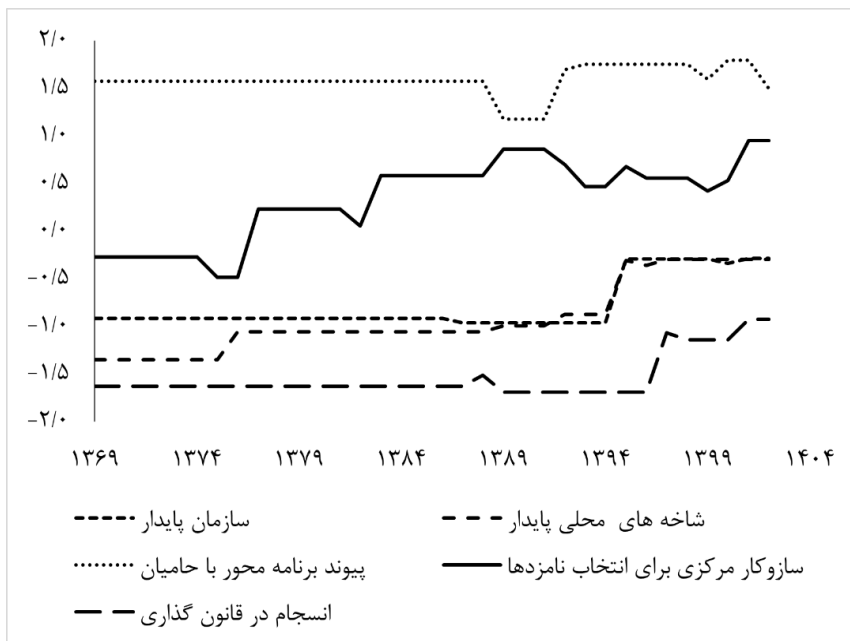
جدول (۳)، میانگین متغیرهای تولید سرانه، رشد آن، قدرت احزاب و حقوق مالکیت در ایران را با میانگین این متغیرها در کشورهای مقایسه می‌کند؛ همچنین رتبه ایران در متغیرهای مذکور و در میان کشورهای منتخب را برای سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۲۳ میلادی نمایش می‌دهد.

جدول ۳: وضعیت متغیرها در ایران و کشورهای منتخب (منبع: محاسبات پژوهشگران)

میانگین نمونه	میانگین ایران	مقدار متغیر در ایران در سال ۲۰۲۳	مقدار متغیر در ایران در سال ۱۹۹۰	رتبه ایران در سال ۲۰۲۳	رتبه ایران در سال ۱۹۹۰	نماد	متغیر
۲/۲	۱/۹	۴/۲	۹/۲	۱۵	۶	g	درصد رشد تولید ناخالص داخلی سرانه
۱۵۰۰۰	۱۲۹۸۴	۱۶۱۵۴	۹۴۶۶	۳۴	۳۰	y	تولید ناخالص داخلی سرانه به دلار آمریکا
۰/۵۵	-۰/۲۶	۰/۱۹	-۰/۵۲	۴۶	۵۴	PSI	قدرت احزاب
۰/۷۵	۰/۶۷	۰/۶۷	۰/۶۱	۴۴	۳۵	PR	حقوق مالکیت

ایران در ابتدای دهه ۹۰ میلادی رشد سریع بیش از ۹٪ را تجربه کرده و در سال ۲۰۲۳ نیز با رشد بیش از ۴٪ جایگاه خوبی در میان کشورهای منتخب دارد؛ اما ثبت میانگین رشد کمتر از ۲٪ طی این سه دهه باعث شده است تا جایگاه ایران به لحاظ تولید ناخالص سرانه با افت ۴ پله‌ای مواجه شود.

قدرت احزاب در ایران نسبت به میانگین کشورهای منتخب ضعیف‌تر بوده است به‌طوری‌که بیشینه این شاخص در ایران کمتر از میانگین کشورهای منتخب است. ایران در سال ۱۹۹۰ میلادی رتبه ۵۴ و در سال ۲۰۲۳ رتبه ۴۶ را در بین کشورهای منتخب در اختیار داشته است. با وجود پیشرفت ۰/۷۱ واحدی در این شاخص طی سه دهه گذشته، احزاب در ایران هنوز توانمندی کمتری نسبت به احزاب کشورهای نزدیک به خود از لحاظ درآمدی دارند.

نمودار ۱: مؤلفه‌های قدرتمندی احزاب در ایران (منبع: داده‌های V-Dem)

نمودار ۱(۱)، مقادیر پنج مؤلفه شاخص قدرت احزاب در ایران بین سال‌های ۱۳۶۹ تا ۱۴۰۲ هجری شمسی مقارن با ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ میلادی را نشان می‌دهد. پایین‌ترین امتیاز مربوط به انسجام احزاب در مجلس شورای اسلامی است. نمایندگان التزامی به رأی‌دهی هماهنگ در قالب حزب یا ائتلافی که با آن به مجلس راه یافته‌اند ندارند که نشان از عدم یکپارچگی و انسجام فکری در درون احزاب است. مؤلفه سازمان پایدار نیز مقدار بسیار پایینی را ثبت کرده است که نشان می‌دهد احزاب و ائتلاف‌ها براساس انگیزه‌های کوتاه‌مدت انتخاباتی فعالیت می‌کنند. همچنین سطح پایین مؤلفه شاخه‌های محلی نشان می‌دهد احزاب و ائتلاف‌های بزرگ فعالیت گسترده‌ای در سطح شهرستان‌های کشور ندارند. امری که فراگیری و قدرت آن‌ها برای تجمیع منافع را کاهش می‌دهد.

سطح پایین دو مؤلفه اخیر حاکی از عدم پیچیدگی سازمانی احزاب در ایران و پیوند پایدار آن‌ها با جامعه است. در زمینه نحوه انتخاب نامزدهای انتخاباتی وضعیت اندکی متفاوت است و مرکزیت احزاب تا حدودی در انتخاب نامزدهای شهرستان‌ها دخالت دارند. در زمینه پیوندهای حزبی ترکیبی از حامی‌پروری و برنامه‌ریزی دیده می‌شود و وضعیت بهتری نسبت به سایر مؤلفه‌ها دارد.

۵-۲. نتایج برآوردها

جدول (۴)، نتایج حاصل از برآورد الگوها را نمایش می‌دهد. مقادیر داخل کمان‌ها، انحراف معیار برآوردی ضرایب است که با استفاده از خطاهای معیار مقاوم شده برآورد شده است. الگوی شماره یک، الگوی پایه بیزارو است که در آن تنها متغیر تأخیری لگاریتم تولید سرانه و قدرت احزاب به عنوان متغیر توضیحی وارد می‌شوند. این الگو ضریب معنادار و بزرگی را برای قدرت احزاب تخمین می‌زند. ضریب متغیر تأخیری لگاریتم تولید سرانه (β_1) صفر است.

این به معنای نبود هم‌گرایی شرطی است که با مبانی نظری این حوزه و همچنین بسیاری از کارهای عملی انجام شده در این زمینه در تضاد است. چنانچه منکیو و همکاران (۱۹۹۲) اشاره می‌کنند: پژوهش‌هایی که به علت عدم هم‌بستگی منفی میان رشد و تولید سرانه وجود هم‌گرایی را رد می‌کنند؛ به ضرورت مهارشدن سطح تولید سرانه مؤثر حالت پایدار توجه نداشته‌اند. در اینجا نیز قدرت احزاب به تنهایی نمی‌تواند پیش‌بینی‌کننده خوبی برای دیگر متغیرهای تعیین‌کننده رشد در روابط (۲) و (۵) در نتیجه به نظر می‌رسد هم‌گرایی وجود ندارد؛ درحالی که حقیقتاً این‌گونه نیست. در الگوی شماره دو که الگوی پایه محسوب می‌شود با اضافه کردن حقوق مالکیت، مطابق انتظار ضریب قدرت احزاب کاهش یافته است. درواقع بخشی از نرخ رشد که در الگوی شماره یک به قدرت احزاب نسبت داده می‌شد مربوط به نظام باورها است. ضریب حقوق مالکیت نشان می‌دهد هر ۱۰ واحد افزایش در حقوق مالکیت؛ نرخ رشد را $2/8$ واحد درصد افزایش می‌دهد. در این الگو ضریب β_1 مطابق انتظار منفی و نزدیک به مقدار -3 درصد پیش‌بینی الگوی سولو است؛ اما همچنان معنادار نیست. تفاوت مقدار این ضریب در الگوی شماره یک و دو نشان می‌دهد، واردکردن نظام باورها در الگو به پیش‌بینی سطح تولید داخلی مؤثر سرانه در حالت پایدار کمک می‌کند. اگر بخواهیم ضرایب را به زبان الگوی سولو بیان کنیم باید گفت: کشورهایی که نظام اقتصادی آن‌ها بازاری‌تر است و احزاب قدرتمندتری دارند، تولید سرانه آن‌ها به سطوح پایدار بالاتری همگرا می‌شود.

جدول ۴: نتایج برآوردها (منبع: یافته‌های پژوهش)

الگو	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
lny(-1)	۰٫۰۰۵ (۰/۰۱۷)	-۰/۰۲۷ (۰/۰۱۹)	-۰/۰۴۷** (۰/۰۱۵)	-۰/۰۴۹** (۰/۰۲۰)	-۰/۰۵۸** (۰/۰۱۰)	-۰/۰۳۸*** (۰/۰۱۰)	-۰/۰۶۰*** (۰/۰۱۶)
PSI(-1)	۰/۰۸۹*** (۰/۰۳۱)	۰/۰۷۰*** (۰/۰۲۵)	۰/۰۹۹*** (۰/۰۲۹)	۰/۰۹۴*** (۰/۰۳۴)	-۰/۰۶۸* (۰/۰۴۱)	۰/۰۴۶* (۰/۰۲۶)	۰/۰۵۰** (۰/۰۲۳)
PR(-1)		۰/۲۸۴*** (۰/۰۷۴)	۰/۲۸۴*** (۰/۰۷۳)	۰/۴۴۵*** (۰/۰۹۶)	۰/۳۲۸** (۰/۱۰۴)	۰/۱۹۱** (۰/۰۷۵)	۰/۱۱۵ (۰/۰۷۰)
IW			-۰/۰۴۷*** (۰/۰۱۱)				
CW			-۰/۰۱۶* (۰٫۰۱۰)				
IV			۰/۰۳۱ (۰٫۰۴۹)				
CV			-۰/۰۰۶ (۰/۰۱۸)				
Polity2(-1)				-۰/۰۰۲ (۰/۰۰۲)			
WGI(-1)					۰/۰۰۰۲ (۰/۰۰۲۴)		
Lns-lnngd						۰/۰۸۰*** (۰/۰۱۷)	
lnuh(-1)							۰/۰۴۱ (۰/۰۳۵)
Δ lnuh							-۰/۰۵۴ (۰/۰۹۵)
lns							۰/۱۱۴*** (۰/۰۲۶)
Δ lns							۰/۰۳۷*** (۰/۰۰۸)
lnngd							-۰/۰۳۳* (۰/۰۱۹)
کمینه سال‌ها	۳۳	۳۳	۲۸	۱۴	۲۴	۵	۴
میانگین سال‌ها	۳۳	۳۳	۲۸	۲۸/۴	۲۴	۳۱	۲۹
بیشینه سال‌ها	۳۳	۳۳	۲۸	۲۹	۲۴	۳۳	۳۲
تعداد کشورها	۵۸	۵۸	۵۳	۵۴	۵۸	۵۶	۵۶
تعداد ابزارها	۶۶	۶۶	۶۲	۶۰	۴۸	۶۸	۷۰
تعداد مشاهدات	۱۹۱۴	۱۹۱۴	۱۴۸۴	۱۵۳۶	۱۳۹۲	۱۷۳۲	۱۶۳۲

الگو	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
آماره والد (مقداری)	۵۴۴۰ (۰/۰۰۰۰)	۵۹۳۱ (۰/۰۰۰۰)	۸۵۳۶ (۰/۰۰۰۰)	۲۷۳۹ (۰/۰۰۰۰)	۳۴۳۰ (۰/۰۰۰۰)	۱۳۲۳۰ (۰/۰۰۰۰)	۱۴۳۶۵ (۰/۰۰۰۰)
آزمون سارگان (مقداری)	۵۷/۹۳ (۰/۶۶)	۵۷/۵۰ (۰/۶۷)	۵۱/۲۹ (۰/۵۴)	۵۲/۰۳ (۰/۵۹)	۵۶/۲۵ (۰/۰۸)	۵۳/۰۱ (۰/۸۱)	۵۳/۷۵ (۰/۷۳)
آزمون خودهمبستگی مرتبه دوم (مقداری)	-۱/۲۵۲ (۰/۲۱)	-۱/۱۹۲ (۰/۲۳)	-۱/۵۳۱ (۰/۱۳)	-۱/۶۵۳ (۰/۰۹۸)	-۰/۹۴۸ (۰/۳۴۲)	-۰/۷۸۴ (۰/۴۳)	-۰/۴۵۷ (۰/۶۴۸)

نشانه * به معنای ۱۰٪ p < **, به معنای ۵٪ p < و *** به معنای ۱٪ p < است.

در الگوی شماره سه، درگیری‌های مسلحانه داخلی و خارجی را به الگوی پایه اضافه کرده‌ایم. جنگ‌های خارجی و داخلی مطابق انتظار تأثیر منفی و معناداری بر رشد داشته‌اند. ضرایب خشونت‌های داخلی و خارجی کوچک و بی‌معناست. تمامی ضرایب اصلی معنادار و قابل توجه هستند.

در الگوی شماره چهار، شاخص مردم‌سالاری را به الگوی پایه اضافه کرده‌ایم. ضریب این متغیر بی‌معناست. این نتیجه از ادبیات نظری که مردم‌سالاری و میزان نرخ رشد را بی‌ارتباط می‌داند حمایت می‌کند. احزاب قدرتمند به همراه نظام باورهای بازاری در هر دو نظام مردم‌سالار و اقتدارگرا امکان رشد بیشتری را فراهم کرده‌اند. در این الگو فرضیه صفر آزمون سارگان، در سطح ۱۰ درصد رد می‌شود؛ در نتیجه ابزارها و نتایج اعتبار چندانی ندارند.

در الگوی شماره پنج، شاخص حکمرانی خوب را به الگوی پایه اضافه کرده‌ایم. ضریب این متغیر برخلاف انتظار متغیر کوچک و بی‌معناست. ضرایب اصلی همچنان قابل توجه و معنادارند. در این الگو عدم هم‌بستگی پیاپی از مرتبه دوم در سطح ۱۰ درصد رد می‌شود؛ در نتیجه نتایج اعتبار چندانی ندارند. در الگوی شماره شش لگاریتم تعیین‌کننده حالت پایدار در الگوی سولو یعنی $\ln\left(\frac{s}{n+g_A+d}\right)$ را به صورت مستقیم وارد الگو کرده‌ایم. مهار کردن این متغیر به ما کمک می‌کند تا تأثیر قدرت احزاب بر رشد از مسیرهای دیگر به غیر از سرمایه‌گذاری و رشد جمعیت را تخمین بزنیم. همان‌طور که ملاحظه می‌شود؛ ضریب قدرت احزاب نسبت به الگوی پایه تقریباً نصف شده و معناداری آن کاهش یافته است. این نتیجه با آنچه در بخش ۲-۲ در مورد مسیرهای اثرگذاری قدرت احزاب بر نرخ رشد گفته شد سازگار است. ضریب متغیر تأخیری لگاریتم تولید سرانه معنادارتر شده و مقدار آن به پیش‌بینی الگوی سولو نزدیک است. این نتیجه نیز قابل انتظار است؛ چراکه سطح تولید مؤثر سرانه حالت پایدار بهتر مهار شده است. ضریب حقوق مالکیت همچنان در سطح ۱ درصد معنادار است و مقدار قابل توجهی دارد اگرچه مطابق انتظار، مقدار آن کاهش یافته است. در الگوی شماره هفت متغیرهای مستقیم تعیین‌کننده رشد

در الگوی لوکاس وارد رگرسیون شده است. ضریب قدرت احزاب همچنان قابل توجه و معنادار است؛ اما ضریب حقوق مالکیت کاهش یافته و بی‌معنا شده است؛ اگرچه مقدار آن همچنان قابل توجه است. ضریب تأخیر لگاریتم سال‌های تحصیل بی‌معنا و ضریب رشد سال‌های تحصیل معنادار است. ضریب β_1 مطابق انتظار نسبت به الگوی شماره شش افزایش داشته است؛ اما با پیش‌بینی نرخ هم‌گرایی حداقل ۱۱ درصدی الگوی لوکاس (آرنولد و همکاران، ۲۰۱۱) همچنان فاصله دارد. نتایج آزمون سارگان و خودهمبستگی مرتبه دوم در تمامی الگوها به جز الگوی شماره چهار و پنج نشان از معتبر بودن ابزارها دارد. مقدار پی‌آماره والد حاکی از معناداری تمامی الگوها دارد.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهاد

افق دید کوتاه‌مدت سیاست‌مداران، نقص‌های اطلاعاتی و عدم توانایی در مهار منازعات ساختار سیاسی و ساختار اجتماعی، موانعی بر سر راه رشد اقتصادی در ساختار سیاسی هستند. احزاب سیاسی به‌عنوان سازمان واسطه میان ساختار اجتماعی و ساختار سیاسی می‌توانند این موانع را تعدیل کنند. به لحاظ نظری احزابی که از قدرت سازمانی بالاتری برخوردارند به شرط بهره‌گیری از ایدئولوژی‌های هم‌سو با توسعه می‌توانند بر این موانع فائق آیند؛ اما احزاب سازمان‌هایی هستند که از میان تغییرات ساختاری اقتصادهای جوامع غربی سر برآورده‌اند و نتیجه عملکرد آن‌ها در کشورهای درحال توسعه با نتیجه عملکرد آن‌ها در جوامع محل تولدشان الزاماً یکسان نیست. در این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش بودیم که آیا احزاب قدرتمند در کشورهای درحال توسعه نزدیک به ایران در سه دهه اخیر تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی این کشورها داشته‌اند؟ نتایج به‌دست‌آمده از اثرگذاری مثبت قدرت احزاب بر نرخ رشد اقتصادی در این کشورها حمایت می‌کند.

این نتایج نسبت به ورود سایر متغیرهای تعیین‌کننده رشد، مانند نرخ سرمایه‌گذاری و سایر متغیرهای نهادی مقاومت خوبی نشان می‌دهند. داده‌های آماری استخراج شده در این پژوهش حکایت از امتیاز پایین ایران در دو شاخص قدرتمندی احزاب و حقوق مالکیت نسبت به کشورهای نزدیک به خود به لحاظ تولید سرانه دارد. بررسی مؤلفه‌های سازنده قدرت احزاب در ایران نشان می‌دهد گروه‌های سیاسی از دید کوتاه‌مدت، عدم انسجام فکری، نداشتن پیچیدگی سازمانی و پیوندهای پایدار با جامعه رنج می‌برند که توانایی آن‌ها برای غلبه بر موانع توسعه در ساختار سیاسی را کاهش می‌دهد. ایران همچنین نسبت به کشورهای منتخب در سه دهه اخیر میانگین رشد پایین‌تری داشته است. اگرچه به علت انتقال ناپذیری نهادها با اتکای صرف به این نتایج نمی‌توان نتیجه‌گیری کرد که در صورت

قوی‌تر بودن احزاب، کشور ایران رشد بیشتری را در سه دهه اخیر تجربه می‌کرد و به همین علت نمی‌توان توصیه سیاستی در جهت تقویت قدرت احزاب در ایران داشت؛ اما شواهد به‌دست‌آمده از برآورد الگوی رگرسیونی در کشورهای منتخب، در این زمینه قابل‌تأمل است و ضرورت انجام پژوهش‌های بیشتر و انباشت دانش بومی در این زمینه را گوشزد می‌کند. ما احزاب را از دریچه قدرت سازمانی آن‌ها بررسی کردیم؛ اما قدرت عمل احزاب و انگیزه‌های آن برای ایجاد تغییرات اقتصادی تنها به سازمان درونی آن‌ها وابسته نیست.

فضای رقابت و تعامل میان احزاب می‌تواند نقش مهمی در شکل‌دهی انگیزه‌ها و همچنین قدرت سازمانی آن‌ها داشته باشد. قوانین انتخاباتی، قانون احزاب و به‌طور کلی قواعدی که چهارچوب بازی را برای احزاب مشخص می‌کنند در این رابطه حائز اهمیت‌اند؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی این نکته را مدنظر قرار دهند.

فهرست منابع

- بخشی آئی، رضا؛ نیلی، مسعود؛ برکچیان، سید مهدی (۱۴۰۱). دموکراسی یا دیکتاتوری: اثر نوع نظام سیاسی بر نهادهای اقتصادی. فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی. ۳۰ (۱۰۲)، ۵۳-۷۸.
- خالقی کارسالاری، حسن زاده؛ عیسی، نعیمی (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی رابطه تحزب با توسعه اقتصادی مورد مطالعه برنامه‌های توسعه دوران پهلوی با جمهوری اسلامی در ایران. پژوهش‌های جامعه‌شناسی، ۱۷ (۱)، ۶۵-۸۲.
- رودریک، دنی (۱۳۹۷). یک علم اقتصاد تجویزهای بسیار (ترجمه هادی ورتایان کاشانی)، تهران: پیک نور.
- سوری، علی (۱۴۰۰). اقتصادسنجی. تهران: نورعلم.
- عبادی، جعفر و چشمی، علی (۱۳۹۲). چهارچوبی تلفیقی برای تحلیل تشکیل احزاب سیاسی به روش اقتصاد هزینه مبادله. فصلنامه تحقیقات اقتصادی، ۱ (۴۸)، ۱۰۱-۱۲۰.
- کالیز، جان و جونز، فلیپ (۱۳۸۸). مالیه عمومی و انتخاب عمومی، ترجمه الیاس نادران، آرش اسلامی و علی چشمی. تهران: انتشارات سمت.
- گانتز، ریچارد و دیاموند، لاری (۱۳۸۳). احزاب سیاسی و مردم‌سالاری. ترجمه علی اصغر قاسمی سیانی و محمد تقی دلفروز. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- نقیب زاده، احمد (۱۳۹۰). سیاست و حکومت در اروپا. تهران: سمت.
- نورث، داگلاس (۱۳۷۷). نهادها تغییرات نهادی و عملکرد اقتصادی. ترجمه محمدرضا معینی. تهران: مرکز مدارک اقتصادی - اجتماعی و انتشارات سازمان برنامه‌وبودجه.
- نورث، داگلاس (۱۳۷۹). ساختار و دگرگونی در تاریخ اقتصادی. ترجمه غلامرضا آزاد. تهران: نشر نی.
- نورث، داگلاس (۱۳۹۶). فهم فرایند تحول اقتصادی. ترجمه میرسعید مهاجرانی و زهرا فرضی زاده. تهران: انتشارات نهادگرا.

References

- Acemoglu, D., Gallego, F. A., & Robinson, J. A. (2014). Institutions, human capital, and development. *Annu. Rev. Econ.*, 6(1), 875-912. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-080213-041119>
- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation. *American economic review*, 91(5), 1369-1401. <https://doi.org/10.1257/aer.91.5.1369>
- Alfano, M. R., & Baraldi, A. L. (2014). *Electoral Systems and Economic Growth: What is the Importance of the Proportionality Degree?* (No. 06/2014). EERI Research Paper Series. <https://hdl.handle.net/10419/142669>
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations. *Review of Economic Studies*, 58, 277-297. <https://doi.org/10.2307/2297968>
- Arellano, M., & Bover, O. (1995). Another look at the instrumental variable estimation of error-components models. *Journal of econometrics*, 68(1), 29-51. [https://doi.org/10.1016/0304-4076\(94\)01642-D](https://doi.org/10.1016/0304-4076(94)01642-D)
- Arnold, J., Bassanini, A., & Scarpetta, S. (2011). Solow or Lucas? Testing speed of convergence on a panel of OECD countries. *Research in Economics*, 65(2), 110-123. <https://doi.org/10.1016/j.rie.2010.11.005>
- Barro, R. and Lee, J.W. (1994). Sources of Economic Growth. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 40, 1-46. [https://doi.org/10.1016/0167-2231\(94\)90002-7](https://doi.org/10.1016/0167-2231(94)90002-7)
- Barro, R. J. (1996). Democracy and growth. *Journal of economic growth*, 1(1), 1-27.
- Bizzarro, F., Gerring, J., Knutsen, C. H., Hicken, A., Bernhard, M., Skaaning, S. E., ... & Lindberg, S. I. (2018). Party strength and economic growth. *World Politics*, 70(2), 275-320. <https://doi.org/10.1017/S0043887117000375>
- Blundell, R., & Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel data models. *Journal of econometrics*, 87(1), 115-143. [https://doi.org/10.1016/S0304-4076\(98\)00009-8](https://doi.org/10.1016/S0304-4076(98)00009-8)
- Boix, C. (1998). *Political parties, growth and equality: Conservative and social democratic economic strategies in the world economy*. Cambridge University Press.
- Bond, S. R., Hoeffler, A., & Temple, J. R. (2001). GMM estimation of empirical growth models. *Centre for Economic Policy Research*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=290522>
- Caselli, F., Esquivel, G., & Lefort, F. (1996). Reopening the convergence debate: a new look at cross-country growth empirics. *Journal of economic growth*, 1, 363-389.

- Coppedge, M., Gerring J., Knutsen C. H., Lindberg, S. I., Teorell, J., Altman, D., Angiolillo, F., Bernhard, M., Borella, C., Cornell, M., Fish, S., Fox, L., Gastaldi, L., Gjerløw, H., Glynn, A., Good God, A., Grahn, S., Hicken, A., Kinzelbach, Z., ... & Ziblatt, D. (2024). "V-Dem [Country-Year/Country-Date] Dataset v14" Varieties of Democracy (V-Dem) Project. <https://doi.org/10.23696/mcwt-fr58>.
- Foreman-Peck, J., & Zhou, P. (2025). Education and Human Capital. In *Applied Economics in Globalised Economies: Problems and Policies* (pp. 223-246). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Galasso, V. (2014). The role of political partisanship during economic crises. *Public Choice*, 158(1), 143-165. <https://doi.org/10.1007/s11127-012-9956-6>
- Golosov, G. V. (2022). *AUTHORITARIAN PARTY SYSTEMS: Party Politics in Autocratic Regimes 1945–2019*. New York: World Scientific.
- Goulet, D. (1986). Three rationalities in development decision-making. *World Development*, 14(2), 301-317. [https://doi.org/10.1016/0305-750X\(86\)90061-6](https://doi.org/10.1016/0305-750X(86)90061-6)
- Hall, R. E., & Jones, C. I. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others?. *The quarterly journal of economics*, 114(1), 83-116.
- Jones, P., & Hudson, J. (1998). The role of political parties: An analysis based on transaction costs. *Public Choice*, 94(1), 175-189. <https://www.jstor.org/stable/30024331>
- Knight, M., Loayza, N., & Villanueva, D. (1993). Testing the neoclassical theory of economic growth: A panel data approach. *Staff papers*, 40(3), 512-541.
- LaPalombara, J., & Weiner, M. (1966). The origin and development of political parties. *Political parties and political development*, 25(1), 3-42. <https://doi.org/10.1515/9781400875337-002>
- Mankiw, N. G., Romer, D., & Weil, D. N. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *The quarterly journal of economics*, 107(2), 407-437.
- Marshall, M. G. (2019). MAJOR EPISODES OF POLITICAL VIOLENCE (MEPV) AND CONFLICT REGIONS, 1946-2018. Center for Systemic Peace. <https://www.systemicpeace.org/warlist/warlist.htm>
- Marshall, M. G., & Gurr, T. R. (2020). Polity v project, political regime characteristics and transitions, 1800-2018. Center for Systemic Peace.
- Mayhew, David. 1986. *Placing Parties in American Politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Monty G. Marshall (2019). MAJOR EPISODES OF POLITICAL VIOLENCE (MEPV) AND CONFLICT REGIONS, 1946-2018. Center for Systemic Peace. <https://www.systemicpeace.org/warlist/warlist.htm>
- Patkós, V. (2022). Does partisan polarisation predict economic growth? Evidence from 27 European countries. *Contemporary Politics*, 28(2), 182-203.

- Primo, D. M., & Snyder, Jr, J. M. (2010). Party strength, the personal vote, and government spending. *American Journal of Political Science*, 54(2), 354-370. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2010.00435.x>
- Rodrik, D. (1999). Where did all the growth go? External shocks, social conflict, and growth collapses. *Journal of economic growth*, 4, 385-412. <https://www.jstor.org/stable/40216016>
- Romer, David. (1996). *Advanced macroeconomics*. New York:McGraw-Hill/Irwin.
- Shirk, S. L. (1993). *The political logic of economic reform in China*. Univ of California Press.
- U.S. energy information administration (2024). Guyana becomes key contributor to global crude oil supply growth. <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=62103>
- United Nations Development Programme (2025). Databank.
- World bank (2024). Databank: World development indicators. <https://databank.worldbank.org>.